

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Jiří Košulič

Obraz Vatikánu v komunistické propagandě v letech 1948–1953

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Petr Žák

OLOMOUC 2014

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 29. dubna 2014

.....

Rád bych chtěl zde poděkovat Mgr. Petru Žákovi za velmi kvalitní vedení práce, za užitečné rady, připomínky a za ochotu, kdykoliv prodiskutovat a reflektovat dosažené závěry. Zároveň bych také rád poděkoval své rodině za tolerantní a podporující přístup během celé doby mého studia.

Obsah

Úvod.....	5
1. Mezinárodní vztahy mezi Československou republikou a Vatikánem	11
1.1. Mezinárodní vztahy mezi Československem a Vatikánem v letech 1918 - 1948 ...	11
1.2. Mezinárodní vztahy mezi Československem a Vatikánem v letech 1948 – 1953 ..	14
2. Československo v době totalitní diktatury.....	18
2.1. Totalitní systém v Československu.....	18
2.2. Úloha propagandy v totalitním Československu	20
3. Vatikán očima komunistické propagandy.....	23
3.1. „Hitlerův papež“	23
3.2. Vatikán ve službách amerického imperialismu	27
3.3. Vysoká hierarchie proti Československému lidu.....	31
Závěr	37
Seznam pramenů a literatury	40
Prameny	40
Literatura.....	42
Přílohy.....	46
Abstrakt.....	61
Abstrakt.....	61
Abstract.....	62

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je obraz Vatikánu (Svatého stolce) v komunistické propagandě v letech 1948–1953. Problematika vztahu Vatikánu a komunistických zemí patří k poměrně dobře propracovaným tématům v české i zahraniční literatuře. Ačkoliv je v historiografii poměrně zevrubně popsán střet mezi papežstvím a římskokatolickou církví na straně jedné, a komunistickým režimem na straně druhé (např. *Vatikán a rudý prapor* od Janathana Luxmoora a Jolanty Babiuchové, či *Katolická církev a komunismus v Evropě* od Philippa Chenaux), chybí práce, které by analyzovaly obraz, který komunistický režim o Vatikánu cíleně vytvářel a prezentoval ve vztahu k veřejnosti. Cílem mé práce tedy není objektivně popsat vztah komunistického režimu k papežství, nýbrž analyzovat obraz, který o Vatikánu režimní propaganda vytvářela.

Zvolené téma považuji za aktuální v několika ohledech. Za první, doposud žádná práce se uceleně nevěnuje vykreslení Vatikánu v režimní propagandě, v literatuře se často setkáváme s tvrzením o negativním poměru komunistického režimu k Vatikánu jako prominentnímu „*služebníkov*i světového imperialismu“, značný prostor je rovněž věnován procesu s tzv. vatikánskými špiony v Československu, ale samotnému způsobu, jakým propaganda vykreslovala Vatikán (v mediálním prostoru), pozornost příliš věnována není. Za druhé, československý případ představuje v komparativní perspektivě ideální předmět zkoumání, v žádné jiné zemi komunistického bloku nebyla tak vysoká míra kompatibility mezi antiklerikalismem a averzí vůči papežství a církvi, a vývojem národního hnutí, které se v duchu národního obrození vyvíjelo přímo jako antiteze katolicismu. Komunistická propaganda tak měla velmi usnadněnou cestu díky rakouskému a prvorepublikovému antiklerikalismu. Za třetí považuji téma za důležité s ohledem na skutečnost, že řada „mýtů“, spojená s papežstvím (např. vztah Vatikánu a Třetí říše, údajné blízké spojení s USA, obraz Pia XII., který žehná zbráním Wehrmachtu, touha po majetku apod.) se objevují ve veřejné diskuzi (např. v souvislosti s debatou o církevních restitucích či dohodou ČR se Svatým stolcem, a to zvláště na levé straně politického spektra) velmi často i dnes. Za čtvrté, dosavadní práce věnující se komunistickému režimu doposud spíše opomíjejí význam propagandy, naopak např.

v případě nacistického režimu je propaganda vnímána jako jeden z klíčových prvků režimu (např. práce od Iana Kershaw *Hitlerův mýtus*).

Z hlediska terminologie používám v celé práci názvy Vatikán, papežství a Svatý stolec jako synonyma, ačkoliv název Vatikán odkazuje na městský stát, zatímco Svatý stolec je soustavou institucí, řídící římskokatolickou církev a je samostatným subjektem, který na území Vatikánu sídlí (jde tedy o dva samostatné subjekty mezinárodního práva). Papežství je pak hovorový termín, obvykle volně užívaný pro Svatý stolec.

Práce je vymezená lety 1948–1953, tedy uchopení moci Komunistickou stranou Československa v únoru 1948 a úmrtím Klementa Gottwalda roku 1953. Smrtí Gottwalda rovněž končí období nejhorších represí. Tento rok by se dal rovněž označit za symbol postupného ústupu boje proti církvi, jelikož jej komunistický režim bral za vyřešený, a to vítězně. Tím samozřejmě nechci říci, že poté protináboženská represe upadá (což není pravda), ale režim dosáhl hlavních cílů, tedy eliminace biskupů, přerušeni styků s Vatikánem, likvidace řeholních řádů, čistky mezi klérem apod. Vymezené období práce by se dalo rovněž označit jako doba, kdy se komunistický režim nejvíce blíží totalitarismu.

Předkládaná práce se dělí do tří tematických částí. První se věnuje stručnému popisu vztahů mezi Československem a Vatikánem, resp. jejich vývoji do konce roku 1953. Druhá část se věnuje Československu v době totalitního režimu s důrazem na roli tisku a propagandy. Třetí část práce se pak věnuje třem zásadním vyobrazením Vatikánu komunistickou propagandou.

Pro první část práce, která se věnuje vztahu mezi Československem a Vatikánem, mi byla velkým přínosem publikace od Františka X. Halase. Halas ve své knize *Fenomén Vatikán* se zaměřuje na témata, které formulují její podtituly – idea, dějiny a současnost papežství – diplomacie Svatého stolce – České země a Vatikán. Právě poslední část této knihy byla pro mě velkým přínosem. Tato část se zaměřuje na minulost i přítomnost vztahů mezi římským stolcem a českým národem v jejich politickém i náboženském rozměru. Dále jsem v tomto směru vycházel z knih od Václava Vaška *Neumlčená I* a *Neumlčená II*. Autor v této práci popisuje zkoumané období (tedy komunistickou represe římskokatolické církve) velice podrobně, díky čemuž jsem mohl poznat problém ještě hlouběji. Další kniha, která mi velmi pomohla

porozumět postojům komunistické strany vůči církvi je *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953* od Karla Kaplana. Tato kniha je velmi obsáhlá a popisuje podrobně situaci mezi církví a komunistickým režimem. Kniha *Katolická církev v Československu 1945–1989* napsaná Stanislavem Balíkem a Jiřím Hanušem mi taktéž velmi pomohla udělat si obraz o vztazích mezi Svatým stolcem a Československem. V současné době vzniká přínosná série o vztahu Československa a Vatikánu ve 20. století, která poprvé využívá i archivní prameny z vatikánských archivů. Prozatím vyšel pouze první díl, věnující se vztahům Vatikánu a ČSR do druhé světové války, a sice *Československo a Svatý stolec I* od Michala Pehra a Jaroslava Šebak. Jako další velmi dobrý zdroj mi posloužily paměti *Vatikán a Československo 1938-1948* od Jaromíra Machuly, který byl pracovníkem Československého velvyslanectví ve Vatikánu.

Druhá kapitola se věnuje ve zkratce prvním pěti rokům po nastolení komunistické diktatury a úloze propagandy v Československu. V této době byly totiž položeny hlavní základy systému, které s menšími úpravami vydržely až do pádu systému v roce 1989. Byly vytvořeny základy politického systému, nového hospodářství i nové společnosti. Při popisu situace v Československu v letech 1948–1953 jsem vycházel především z práce Jana Rataje *KSČ a Československo (1945-1960)*. Tato práce je výjimečná zejména díky komplexnosti a nestrannosti s jakou autor na danou problematiku nahlíží. Z Ratajovy knihy jsem čerpal především informace o úloze KSČ a také o totalitarismu v Československu. Dále jsem v souvislosti se situací v Československu čerpal z knihy Jana Kaplana *Nekrvavá revoluce*, ve které jsem se zaměřil zejména na politické procesy z počátku 50. let. V podkapitole o úloze komunistické propagandy mi nejlépe posloužila kniha *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956* od Karla Kaplana a Dušana Tomáška. Jako další důležitý zdroj, který mi pomohl pochopit úlohu a fungování komunistické propagandy je stať *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek* od Vojtěcha Dolejšího, který je také autorem několika propagandistických článků o Vatikánu, vytištěných v *Rudém právu*, z kterých budu taktéž čerpat informace.

Třetí a nejdelší část práce je již zaměřena přímo na vnímání Vatikánu z pohledu tehdejšího totalitního tisku. V této části jsem zejména vycházel ze studia dobových bolševických brožurek, které psali jak akademici a lidé působící na univerzitách, tak novináři. Část z nich měla čistě propagandistický účel (např. u příležitosti procesů

s představiteli řeholních řádů), ale některé vycházely jako „seriózní“ vědecké práce. Brožura *Ideologie a politika Vatikánu ve službách imperialismu* od Michaila Markoviče Šejnmana se zabývá vatikánskou politikou, která údajně slouží kapitalismu a fašismu, staví se nepřátelsky k demokracii, socialismu a komunismu. Průkazně se to podle brožury projevuje v reakční poválečné politice Vatikánu, v jejím nepřátelském postoji k Sovětskému svazu, v rozvratnické činnosti Vatikánu v Československu a ostatních lidově demokratických zemích, v podpoře politiky ožívování fašismu v Německu a všeobecně v podpoře světovládých plánů amerického imperialismu.

Dále chci zmínit brožuru *Zrada Vatikánu a biskupů*, která se věnuje zasedání předsednictva Ústředního akčního výboru Národní fronty z roku 1949, zabývajících se církevně politickými otázkami. Brožura *Co se skrývalo za zdmi klášterů* od Jindřicha Neulse a Miroslava Dvořáka, byla napsaná na objednávku církevní komise ÚV KSČ v roce 1950, a byl v ní propagován obraz klášterů jako míst, kde jsou ukrývány zbraně a tajné vysílací stanice, jejichž pomocí byl plánován převrat v Československu (vyšla bezprostředně v souvislosti s akcí K, tedy likvidací klášterů a řeholních řádů). Brožura přináší popis případu, některé výpovědi obžalovaných u soudu, řeči prokurátorů i „dokumentární“ fotografie zbraní nalezených v kláštorech. Brožura *Vatikán a vysoká hierarchie proti naší lidově demokratické vlasti* od Františka Huba se zabývá odhalením procesů proti „zrádné“ vysoké hierarchii a úlohou Vatikánu v boji proti pokroku. Úloze katolické hierarchie se věnuje taktéž brožura *Spiknutí proti republice* od Aloise Svobody, Anny Tučkové a Věry Svobodové, a také brožura *Mezinárodní církevní reakce - nástroj amerického imperialismu* od Michaila Vozčikova, která klade navíc důraz na Vatikán a jeho reakční úsilí o zastírání agresivní politiky amerického imperialismu a jeho pomlouvačnou kampaň, namířenou vůči Sovětskému svazu. Dále bych ještě zmínil stať *Církev, komunismus a křesťané* od Rogera Garaudyho. Tato kniha vyšla v Československu v 50. letech, protože součástí strategie režimu bylo vydávat taktéž protikatolické brožury i ze zahraničí, zvláště z provenience západních komunistů nebo od sovětských autorů. Tyto brožury měly tisícové náklady a díky době svého vzniku byly značně tendenční.

K analýze jsem samozřejmě využil vícero dobových knih a pramenů, ale výše uvedený výčet dobře prezentuje hlavní proud dobové odborné a novinářské produkce, věnující se problematice Vatikánu. V závěru je rovněž krátká ukázka z dobové

propagandy (přílohy), která na vybraném vzorku poměrně dobře demonstruje způsob, jakým byl Vatikán a papež vykreslován.

Dále je tato část práce založena na studiu autentických pramenů. V tomto směru jsem analýzu opřel zejména o články vycházející v *Rudém právu*, a to zejména o ty vycházející v roce 1950. Právě tento rok spadá do období, které by se dalo charakterizovat jako nejrepresivnější fáze nedemokratického režimu, rovněž v tomto roce vrcholí střet komunistického režimu a římskokatolické církve, článků na téma Vatikánu tak bylo napsáno nejvíce, poté již zájem o problematiku papežství v československém tisku upadá a uchyluje se k neustálému opakování totožných hesel, která byla vytyčena právě na přelomu 40 a 50 let. Rudé právo bylo nejdůležitějším deníkem tehdejší doby, a proto mu také věnuji velkou pozornost. Dále ve své analýze vycházím z časopisu *Dikobraz*, ve kterém se objevuje mnoho propagandistických karikatur, které mi posloužily pro ucelení obrazu o tehdejší propagandě.

Cílem práce je na příkladu Vatikánu ukázat jakým způsobem fungovala tehdejší československá komunistická propaganda a jakým způsobem byl Vatikán vyobrazován. Propaganda měla v totalitním Československu nezaměnitelné místo a společně s represivními opatřeními přispívala k udržení režimu u moci. K tomuto účelu využívala KSČ všechny dostupné prostředky pro manipulaci s lidským myšlením nad tehdejšími občany, čímž získávala ojedinělou moc. Hlavní výzkumnou otázkou práce je: *Jaký obraz vytvářela komunistická propaganda o Vatikánu?* Jako hlavní sledovaná témata jsem vymezil tři oblasti: 1) vztah Vatikánu k Třetí říši a nacismu – právě idea Velké vlastenecké války a boj proti fašismu byly naprosto zásadním pilířem legitimacy komunistických režimů, označení nepřátel komunismu za nacisty či kolaboranty s hitlerovským Německem bylo klíčovým prvkem režimní strategie. 2) Postoj Vatikánu v období tzv. studené války, druhým klíčovým prvkem režimu byla mobilizace proti zahraničnímu nepříteli, tedy mezinárodnímu imperialismu, vedenému úhlavním nepřítelem socialistického tábora, tedy Spojenými státy, to vše doprovázené neustálou přípravou na třetí světovou válku (sledované období je vymezeno závěrečnými lety Stalinovy vlády). 3) Postoj Vatikánu k samotnému Československu, kde lze velmi dobře demonstrovat využití averze vůči papežství již z doby rakouské monarchie a první republiky. Tato práce je případovou studií historického charakteru, která nemá žádné teoretické ukotvení. Z hlediska metodologie je práce obsahovou analýzou primárních

zdrojů s cílem charakterizovat obraz Vatikánu, který vytvářela režimní propaganda, s ohledem na tři sledované oblasti. Výzkum se týká pouze vyobrazení Vatikánu v režimní propagandě, nikoliv širšího obrazu římskokatolické církve.

1. Mezistátní vztahy mezi Československou republikou a Vatikánem

K lepšímu pochopení vývoje vzájemných vztahů uvedeme krátký exkurz do dějin vztahů ČSR a Vatikánu. Mluvíme-li o Vatikánu, pojmy jako Svatý stolec a Vatikán či městský stát Vatikán jsou často používány jako synonyma. Jedná se však o dva odlišné subjekty, které jsou spojeny stejnou autoritou a to osobou papeže. Městský stát Vatikán je zřízením a jde o absolutistickou teokracii, v jejímž čele stojí římský biskup neboli papež. Subjektem mezinárodních vztahů je Svatý stolec, k němuž jsou vysíláni a akreditováni představitelé zemí, s nimiž má diplomatické styky. V opačném směru působí apoštolští diplomaté, vysíláni hlavou katolické církve, papežem (Halas 2004: 17).

1.1. Mezistátní vztahy mezi Československem a Vatikánem v letech 1918–1948

Vzájemný poměr mezi Československem a Vatikánem byl od samého vzniku republiky poznamenán značným napětím. Zatěžovala jej tíha protireformační tradice habsburského státu v 17. a 18. století, spjatá se stupňujícími se protikatolickými náladami značné části české společnosti v posledních desetiletích existence rakousko-uherské monarchie, spojená s renesancí Husova kultu (v nacionálním, nikoliv náboženském smyslu!) a vůbec české reformační tradice (Dejmek 2004: 75). V nově vzniklém Československu se mezi politickými stranami ozývaly hlasy, podle kterých bylo navázání diplomatických vztahů se Svatým stolicem zbytečné. Jiný názor, ale měli politici, kteří řídili diplomacii, a proto Československo navázalo s Vatikánem roku 1920 diplomatické vztahy (Halas 2004: 541). Následně došlo ke zřízení velvyslanectví ve Vatikánu a v Praze byl jmenován první nuncius.¹ Toto přímé diplomatické zastoupení velmi přispělo k překonání předsudků, sblížení a spolupráci obou subjektů (Koniček 2005: 52). I nadále se však objevovaly problémy ve vzájemných vztazích, a to z toho důvodu, že se politická reprezentace pokoušela využívat památky Jana Husa, vzájemné vztahy jitrily i nedořešené otázky, související s rozhraničením jednotlivých biskupství (Kadlec 1991: 243). Všechny rozpory mezi Československem a Vatikánem se podařilo

¹ Neboli Apoštolský nuncius, je diplomatickým zástupce papeže, jehož funkce odpovídá funkci velvyslance (Halas 2004: 724).

urovnat v roce 1928 smlouvou *Modus vivendi*.² Touto dohodou nastala poklidná vývojová etapa vztahů mezi Československem a Vatikánem, do té doby, dokud bylo Československo demokratické (Halas 2004: 560).

V době před II. světovou válkou se Vatikán v čele s Piem XI. snažil před koncem svého pontifikátu čelit nástupu nacismu a komunismu, jež odsoudil ve svých encyklikách, především v encyklice *Mit brennender Sorge* z roku 1937. Vatikán považoval Československo za hráz proti nacismu a dával najevo zřetelné sympatie k Československu také v osudovém roce 1938. Tehdejší vztahy mezi smluvními stranami *modus vivendi* se podobaly jakémusi tichému spolenectví, jež mělo pro Československo spíše morální, než faktický význam (Halas 2004: 567). I když se Vatikán pokoušel zabránit vypuknutí války, byly jeho možnosti velice omezené. Pro Československou republiku mohl udělat pouze to, že připomínal Francii její mezinárodní závazky (Tamtéž: 569).

Po vzniku protektorátu se nezamlouval československému odboji a exilovým představitelům vztah Vatikánu a Slovenska v letech 1939–1945.³ Nerozuměli potřebě podpory země, která využila německé pomoci k odtržení se od Československa (Dejmek 2004: 94). Naopak dokázali ocenit zásadový postoj Svatého stolce, pokud šlo o personální otázky spojené s obsazením biskupství na území protektorátu (neochota Vatikánu jmenovat biskupy německé národnosti, řada stolců tak zůstala neobsazená). Československý exil, který nedosáhl během války uznání ze strany Vatikánu, nespěchal s obnovením diplomatických vztahů (Halas 2004: 586). Vzhledem k této pozici volila československá reprezentace i svůj postoj v poválečné obnově diplomatických styků, kdy odmítala považovat diplomatické styky za pokračující, tak jak je chápal Vatikán.

V poválečném Československu se katolická církev společně s celou společností ocitla v nových podmínkách. Vláda vyhlásila ve svém programu⁴ z 5. dubna 1945 rozsáhlé a hluboké reformy v politické, sociální, ekonomické a kulturní oblasti. Většinu z nich během půl roku realizovala a vytvořila nový společenský režim, který byl

² *Modus vivendi* je zvláštní případ mezinárodní dohody mezi Svatým stolicem a smluvním partnerem. Tato smlouva řeší problémy postavení katolické církve ve státě, v praxi šlo spíše o dohodu o dohodě budoucí, neboť obsahem dokumentu byl závazek vyřešit určité sporné body.

³ Tento vztah nebyl nikterak idylický, ale československému odboji byla trnem oku již pouhá existence diplomatických styků mezi Vatikánem a Slovenskou republikou (Halas 2004: 575). Samostatnou Slovenskou republiku Vatikán uznal 26. března 1939 (Machula 1998: 45).

⁴ Bývá označován jako Košický vládní program i když správněji by se měl jmenovat „moskevský“, protože vláda byla sestavena a o jejím programu se jednalo na československém velvyslanectví v Moskvě, které bylo domácí prostředí pouze pro československé komunisty (Vaško 1990a : 13).

nazýván lidově demokratický. I když vláda proklamovala a zajistila svobodu náboženského vyznání, některé reformy nepříznivě ovlivňovaly chod církve (Kaplan 1993a: 11). I tak bylo Československo před rokem 1948 nadále vedle Jugoslávie jedinou zemí ze zóny střední a východní Evropy, jež s Vatikánem udržovala alespoň částečně diplomatické styky (Halas 2004: 415). Ale tento kontakt mezi Svatým stolcem a Československem se po „vítězném únoru“ ještě víc zkomplikoval.

1.2. Mezistátní vztahy mezi Československem a Vatikánem v letech 1948 – 1953

V roce 1948 vypuknul v Československu i v ostatních komunistických zemích Evropy spor mezi Vatikánem a státem s novou intenzitou. Základem sporu ale nebyly nedořešené otázky vztahu státu a církve, například majetkové a právní, které vyvstaly po vzniku Československa a částečně také po druhé světové válce.⁵ Tyto otázky tvořily jen malou část sporu, jádro konfliktu se přesunulo zcela jinam. Novému režimu nebyla rozhodně stávající podoba vztahu katolické církve a státu po chuti. Hlavním problémem byla především samotná existence církve. Z hlediska komunistické ideologie byla totiž katolická církev jedním z viníků sociální nerovnosti mezi lidmi. Katolická církev v čele se Svatým stolcem měla ve světě vždy značný vliv a to především díky počtu věřících, kteří se k této církvi hlásili. Přestože smyslem existence církve bylo vyznávání společného náboženství, její vliv se netýkal pouze náboženského života lidí, ale vztahoval se také na veřejné dění a na politiku. Právě tato fakta si představitelé komunistického režimu velmi dobře uvědomovali a téměř vše co církev hlásala a čím byla, bylo v rozporu s komunistickou ideologií, na jejímž základě se budoucnost Československa měla odvíjet. Cílem režimu se tak stalo ovládnutí a posléze i vnitřní rozvrat církve. Katolická církev jako nadnárodní aktér má centrum v zahraničí, a to kontrolovat přirozeně nešlo, proto také režim podrobil nejtvrdějším represím právě římskokatolickou církev, ovládnutí nekatolických církví bylo naopak poměrně snadné, vzhledem k tomu, že jejich vedení se nacházelo na území republiky.

Tuto nemožnost koexistence si uvědomoval jak Vatikán, tak komunističtí představitelé. Vatikán si byl vědom nebezpečí, které komunismus pro něj a pro celý svět představoval. Proto vydal již v roce 1937 papež Pius XI. encykliku *Divini redemptoris*, ve kterém odsuzoval „hluboce zvrácený“ komunismus (Balík, Hanuš 2007: 259). Na začátku této encykliky s podtitulem „*O bezbožeckém komunismu*“ Pius XI. vydal varování před nebezpečím komunismu podrobněji: „*Celé národy jsou v nebezpečí, že upadnou v barbarství ještě horší, než bylo to, ve kterém se brodila největší část světa při příchodu Vykupitele. Tímto tak hrozivým nebezpečím – vycítili jste to již, ctihodní bratři – je bolševický a bezbožnický komunismus, jehož cílem jest povaliti sociální řád a rozdrtiti až do základů křesťanskou kulturu.*“ (Pius XI. 1937: 3). Papež se vyjádřil i k

⁵ Např. Benešovy dekrety.

tomu, proč se komunismus ve světě tolik šířil: „*Aby se vysvětlilo, jak se komunismu podařilo, že jej bez prozkoumání přijaly tak velké davy dělnictva, nutno si uvědomiti, že to bylo již k tomu připraveno náboženským a mravním odpadem, v němž je zanechala liberální hospodářská soustava.*“ (Pius XI. 1937: 3). Z teoretického hlediska je zjevné, že přátelské vztahy mezi Svatým stolcem a komunistickým Československem byly v podstatě vyloučené. Z praktického hlediska byla ovšem situace mezi církví a Československem složitější a to ze dvou důvodů.

Tím prvním byl fakt, že v celém Československu se k římskokatolické církvi hlásilo 76% obyvatel, což činilo téměř 9 milionů věřících (Boháč 1999: 32). Zlikvidování církve by vlastně bylo činem proti vůli většiny občanů. Tento fakt nemohli představitelé komunistického režimu ignorovat. Tím druhým byla struktura církve. Katolická církev je mezinárodní organizace a Vatikán řídí jednotlivé národní církve ve všech státech světa a rozhoduje o všech podstatných církevních otázkách. Jeho rozhodnutí jsou pro všechny národní církve směrodatná. Komunisté tedy nemohli katolickou církev jednoduše zakázat, jako to udělali u jiných pro ně nežádoucích organizací.

Podstatné pro celou situaci na počátku komunistické totality tedy bylo, do jaké míry budou komunisté teoretické teze své ideologie ve vztahu k církvi přenášet do praxe. Zda boj proti náboženství a Vatikánu bude pouze formální, nebo zda se komunisté budou snažit církve a náboženství opravdu zlikvidovat. Následující vývoj v naší zemi dal na tuto otázku zcela jednoznačnou odpověď. Komunisté se v souladu se svou ideologií pokusili katolickou církev v Československu opravdu rozvrátit a podmanit si ji. Vůči Vatikánu komunistický režim v čele s Klementem Gottwaldem zaujal velmi tvrdý postoj.

Komunisté se museli s tímto proticírkevním tažením nějak vypořádat. Jako svého nepřítele si nemohli vybrat oněch 9 milionů obyvatel, proto se zaměřili na vedení církve v čele s papežem a biskupy. Tuto dlouhodobou likvidaci církve promýšleli zejména prezident Klement Gottwald, Rudolf Slánský a Alexej Čepička. První etapu k cíli charakterizovaly čtyři úkoly. Přesvědčit věřící o kladném postoji režimu k náboženství, odhalit hierarchii jako služebníka cizí (nepřátelské) moci – Vatikánu, připravit zákon zajišťující kontrolu církve státem a trestně stíhat všechny pokusy o zneužití náboženství proti vládní politice. Druhá etapa obsahovala izolaci církevní

hierarchie a vytvoření nového mluvčího českého a slovenského katolicismu. Ve třetí etapě se předpokládalo oddělení katolické církve v Československu od Vatikánu, a sice tak, že se prohlásí katolická církev za národní, převezme se její majetek a zajistí se vysvěcení svých biskupů (Vaško 1990b: 35).

Za účelem praktického naplnění plánů církevní politiky byly v říjnu 1949 schváleny Národním shromážděním církevní zákon: č. 217/1949 Sb. o zřízení Státního úřadu pro věci církevní (SÚC) a v jeho čele stanul Alexej Čepička (Tretera 2002: 46). Tento úřad měl být hlavním nástrojem podrobení církve státnímu dohledu. SÚC byl také pověřen naplňováním dalšího zákona, schváleným rovněž v říjnu 1949 Národním shromážděním. Jednalo se o zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Tento zákon byl tvrdým zásahem proti církvím a zaváděl tzv. státní souhlas. Tento souhlas musel mít každý duchovní, biskup i kněz, aby mohl vykonávat svůj úřad. Toto udělování či spíše neudělování státního souhlasu bylo účinnou zbraní proti církvi. Mnoho církevních postů zůstávalo tak neobsazených, protože stát nikomu neudělil souhlas k jeho vykonávání (Kaplan 1993b: 96). Tímto zákonem byla církev značně ochromena. Dosavadní špičky církevní hierarchie odsunul zákon podle plánu na vedlejší kolej.

Pro oddělení katolické církve od Vatikánu vznikla státem řízená organizace, tzv. *Katolická akce*, která měla sjednotit tzv. vlastenecké kněží v čele s duchovním Josefem Plojharem. Z počátku tuto organizaci mělo podpořit na ustavující schůzi přibližně 70 duchovních a dalších více než 2000 s ní údajně sympatizovalo⁶, ale po zásadovém postoji Vatikánu a jednotě všech moravských a českých biskupů počet členů klesal (Fiala et al. 2008: 395). Z biskupské konference, která se zabírala touto organizací, vzešel oběžník kněžím i pastýřský list. Ten se s podnázvem „*Hlas československých biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky*“ stal historickým dokumentem, který dokazuje statečnost biskupů v čele s pražským arcibiskupem Josefem Beranem a jejich neochotu podřídit se státnímu diktátu.

Již tak vyhrocenou situaci v Československu ještě vyostřila reakce Vatikánu na dění v komunistických státech. Události v Československu a v jiných zemích východního bloku přiměly Svatý stolec vydat exkomunikační dekret, platný pro celou církev a zakazující katolíkům členství v komunistických stranách, protože hlásají

⁶ Později se ukázalo, že se mezi podporovateli objevovali neexistující kněží.

„*ateistický a protikřesťanský*“ světový názor. Tento dekret podepsal papež Pius XII. v roce 1949 a obsahoval důležité rozhodnutí, že všichni šířitelé a vyznavači komunismu jsou vyloučeni z katolické církve. Právě *Katolická akce* byla jedním z důvodů, proč papež Pius XII. vydal tento dekret. Jakékoli veřejné čtení a šíření tohoto dekretu bylo v Československu považováno za ilegální čin (Vaško 1990b: 91). Komunistická propaganda se později na tuto exkomunikaci velice ráda zaměřovala a obviňovala Svatý stolec z uchýlování se ke středověkým metodám inkvizice.

Na přelomu čtyřicátých a padesátých let padlo velké množství rozsudků, ve kterých byli odsuzováni katoličtí kněží a řeholníci. Jejich název byl skrze stejný, a sice špionáž ve prospěch Vatikánu. Podle jejich počtu byla síť agentů Svatého stolce velice rozsáhlá. Ve skutečnosti samozřejmě tato odhalení byla pouze důsledkem komunistické definice špionáže (Halas 2004: 597). Tou bylo označováno jakékoli poskytnutí informací o stavu církve v Československu, nebo jakékoliv kontakty věřících s co nejšířšími pojetými „vaticánskými kruhy“ vůbec.

Diplomatické vztahy mezi Vatikánem a Československem byly fakticky ukončeny po vypovězení vaticánského diplomata Ottavia de Livy v březnu 1950 z Československa a následném odvolání československého velvyslance při Svatém stolci. V praxi to znamenalo naprostou izolaci církve v Československu, která byla v dalších letech vystavena nejtěžším zkouškám v moderní historii (Halas 2004: 597). Komunisté byli v roce 1953 přesvědčeni, že problém církve je z mocenskopolitického hlediska vyřešen, a že režimu nehrozí z této strany žádné nebezpečí. To ostatně potvrzoval také SÚC v roce 1953: „*Náboženská otázka a vliv církvi není dnes vážnou překážkou materiální výstavby socialismu.*“ Církevní záležitosti se z toho důvodu stále řidčeji objevovaly na programu schůzí politických orgánů (Kaplan 1993b: 164). Určitou roli hrálo i opotřebování sil pronásledovatelů a taktéž změna situace v mezinárodních vztazích po smrti Stalina, kdy sovětský blok změnil svůj postoj v koexistenci se Západem a taktéž bezprostřední smrt Klementa Gottwalda, která ukončila nejhorší vlnu represí v Československu.

2. Československo v době totalitní diktatury

Mezi lety 1948–1953 je možné podle teoretického vymezení totalitarismu, které definoval Carl Joachim Friedrich a Zbigniew Brzezinski hovořit o klasické totalitní periodě československých dějin. V Československu se objevovalo několik podstatných bodů charakterizující totalitní systém. Jelikož v režimu existovala oficiální ideologie, která byla přijata a akceptována všemi členy společnosti. Jejím prostřednictvím vládnoucí skupina ospravedlňovala svůj nárok na politickou moc. Veškerý politický i společenský život zcela ovládá jediná strana, která byla hierarchicky organizována a propojena a nadřizena státní byrokracii. Vláda disponovala monopolem na kontrolu armády. Prostředky masové komunikace, tisk, rozhlas, televize a knižní produkce, byly zcela kontrolovány režimem. Existovala tajné policie, která kontrolovala společnost. Hospodářství státu bylo centrálně řízeno a ekonomika byla kontrolována. Ideologie nesená komunistickou stranou byla všemi prostředky vnucována společnosti, v důsledku čehož dochází k hluboké politizaci dosud nepolitických oblastí (Balík, Kubát 2004: 35 – 36).

2.1. Totalitní systém v Československu

Prvních pět let po únorovém převratu, roky 1948–1953 by se daly označit jako zakladatelské roky období komunistického režimu. Docházelo k formování základních znaků nového politického systému a společnosti. Komunisté drželi ve svých rukou veškerou moc, ovládali všechny zájmové organizace, došlo k likvidaci občanských práv a svobod a bylo odstraněno soukromé vlastnictví. Průmysl, který nebyl znárodněn po roce 1945, byl znárodněn v tomto období a na vesnicích byla zakládána jednotná zemědělská družstva. Exportní hospodářství se přeorientovalo na Sovětský svaz a ostatní lidově demokratické republiky. Ideologicky a politicky byla motivována industrializace, která upřednostňovala těžký průmysl, který sloužil k politickému posílení dělnické třídy. Všichni lidé ve společnosti, byly pod neustálou kontrolou, a kdo se nějakým způsobem provinil proti vůli vládnoucích, byl okamžitě potrestán.

Vzorem pro vytváření Československého režimu byl Sovětský svaz, kterému se komunisté chtěli co nejvíce přiblížit. Československo se po únoru 1948 stalo součástí sovětského bloku, ztratilo svoji nezávislost a stalo se podřízenou zemí plnící zájmy

moskevského centra. Díky tomu prošla přerodem také samotná komunistická ideologie. Zatímco v letech 1945–1948 šlo především o marxisticko-leninský výklad komunismu, s příchodem nové éry se mění interpretace hlavních myšlenek socialismu. Stalinismus představoval vyšší vývojový stupeň této ideologie. Po únoru 1948 bylo Stalinovo učení prohlášeno za jedinou státní ideologii, která byla závazná pro všechny oblasti ekonomického, politického a kulturního života (Rataj 2003: 92).

Po vítězném únoru začala komunistická strana s budováním totalitního systému, ve kterém byla všechna reálná moc v rukou funkcionářů této jediné strany, která stála mimo jakoukoli demokratickou kontrolu (Rataj 1995: 88). Komunistická strana byla i po „vítězném únoru“ stranou masovou, díky čemuž si zajišťovala velký vliv na početné skupiny obyvatel a počet členů po převratu nadále narůstal. Ale základním pravidlem strany byl hierarchický princip nadřazenosti vyšších institucí a proto hlavním nositelem moci byla úzká skupina funkcionářů, ve které byl do roku 1953 nejvyšší autorita komunistické strany Klement Gottwald.

Právě období vládnutí Klementa Gottwalda bychom mohli označit jako neohroživější a nejtragičtější úsek poválečné historie Československa. Komunistická strana upevňovala svou totalitní nadvládu nad společností. Důležitým prostředkem byla masová nezákonnost a nezákonné politické procesy. Jejimi oběťmi se staly statisíce nevinných, jejichž osudy tragicky zasáhly jejich život, postihly přátele, rodinu a příbuzné. Nezákonnost a politické procesy byly symbolem komunistické moci a jejich druhou stránkou byla bezmoc a bezprávnost postižených (Kaplan 1993b: 177). Tyto procesy postihly lidi, kteří nesouhlasili s režimem, ale i ty kteří se žádného přestupku nedopustili. Jediným důkazem často bylo pouze doznání obviněného, které Státní bezpečnost získala pod fyzickým a psychickým nátlakem. Konstrukce procesů byla často naplánována až do té míry, že se obžalovaní museli přesně naučit svou výpověď. Komunistická perzekuce se také zaměřila na církve s cílem odstranit dosavadní církevní hierarchii. Církevní procesy probíhaly v letech 1948–1953 prakticky neustále a souzněly se silnou kampaní likvidace malovýrobců a kolektivizací zemědělství. Právě z těchto vrstev společnosti pocházela většina věřících, kteří v existenčních a sociálně těžkých časech spatřovali v církvi oporu proti tlaku moci (Kaplan 1993a: 162). Nakonec se politických procesů v totalitním Československu obávali nejen obyčejní občané, ale také ti kteří stáli u jejího počátku.

2.2. Úloha propagandy v totalitním Československu

Propagandistické kampaně poznamenaly celá padesátá léta v Československu. Díky blízkosti Československa západu měla komunistická strana obavy, aby se lidé nedostali ke skutečným informacím o událostech, které se odehrávaly za „železnou oponou“. Proto byly hranice na dlouhých 40 let uzavřeny a dostat se přes ně bylo nemožné nebo velmi nebezpečné. Kvůli tomuto opatření bylo značně obtížné získat objektivní informace, což nahrávalo komunistické straně při její tvorbě obrazu „vnějšího nepřítele“. Právě tento obraz protivníka sloužil k legitimitě železné opony a společenské přijatelnosti pohraniční stráže, která strážila hranice, podle interpretace propagandy, před vnějším agresorem, který čekal za hranicemi na příležitost napadnout lidově-demokratické Československo. Prostřednictvím silné propagandy tak udržovala lid v prostředí strachu ze západního kapitalismu a masově manipulovala s veřejným míněním. Společně s represemi a s obsáhlou sítí agentů Státní bezpečnosti tvořila propaganda podpůrný pilíř komunistického režimu.

Obraz zahraničního protivníka hrál také roli při utváření obrazu „domácího nepřítele“. Při politických procesech nebyli odpůrci režimu souzeni pouze za vlastní nesouhlas s režimem, ale byli zobrazováni jako „agenti“ nebo „zrádci“, přes které proniká „vnější nepřítel“ do Československa. Z hlediska propagandy museli být tito „zrádci“ náležitě potrestáni, za jejich údajnou zradu své vlasti a narušení vnitřní bezpečnosti. Tento obraz měl vzbudit dojem, že se lid v Československu nemůže cítit bezpečně ani ve svém domově.

Již okamžitě po únoru 1948 došlo k zásadním změnám v celém našem tisku. *„Spravedlivý hněv dělníků a všech pracujících se již v průběhu únorových dnů obrátil proti časopisům a novinářům, kteří se dali do služeb reakce. Dělníci s papírem se rozhodli, že pro tyto noviny a časopisy nebudou dodávat papír“* (Dolejší 1963: 497). Únorové vítězství znamenalo, že již bez výhrad všechen tisk uskutečňoval základní politickou linii KSČ a podporoval výstavbu socialismu v Československu. Postupně byla zakázána nebo zlikvidována většina tisků vydávaných nekomunistickými stranami, ponechali jim pouze deník a tisk pro funkcionáře. Taktéž redukce tisku proběhly u společenských organizací a institucí. Do konce roku 1948 bylo zlikvidováno novým režimem 27 katolických časopisů v českých zemích a 28 na Slovensku. Komunistické instituce rozhodovaly o vzniku a zániku každého časopisu, novin a jejich nákladu,

obsahovém zaměření a obsazení funkcí v redakcích. Redakce deníků a týdeníků dostávaly obecně politické směrnice od tiskového odboru ÚV KSČ, který zároveň i kontroloval, do jaké míry zajišťují politiku KSČ a jak plní předkládané směrnice (Kaplan, Tomášek 1994: 13). O hlavním úkolu Československého tisku Klement Gottwald řekl: „*V našem novém lidovém řádu má být tisk jedním z hlavních činitelů národní, státní a mravní výchovy lidu, má být účinným pomocníkem v našem budovatelském díle... úlohou tisku v lidově demokratickém režimu je lid informovat, organizovat, uvědomovat, vychovávat a vést*“ (Dolejší 1963: 501).

Již v únoru byla zahájena taktéž cenzura zahraničního tisku, která byla prováděna aparátem komunistické strany a sloužila k realizaci ideologického pouta občanů s existujícím režimem, nezbytného k fungování komunistického režimu a jeho stability. Od roku 1948 do roku 1953 se prosazovala stranická cenzura, později pak cenzura státně-stranická a samozřejmě všudypřítomná autocenzura samotných autorů a redakcí (Kaplan, Tomášek 1994: 12). Národní shromáždění přijalo v roce 1950 zákon č. 184/1950 Sb. o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů. Zákon definoval poslání tisku, který měl pomáhat československému lidu a spolupracovat na jeho výchově k socialismu. Tento zákon vymezoval, kdo řídí vydávání tiskovin a kdo je kompetentní je vydávat (Bednařík, Cebe 2008: 55). V důsledku toho v komunistickém režimu neexistoval volný tok informací. Veškeré informace byly záměrně upravovány, zkreslovány, obsahovaly mnohé polopravdy a lživé informace. Výsledkem byla jednostranně informovaná společnost a zkreslené a dezinformované veřejné mínění. Veškeré šíření informací ze západu se považovalo za trestný čin a mnoho osob v důsledku tohoto opatření skončilo ve vězení (v tomto kontextu např. vznikla síť rušiček u hranic, které měly zabránit vysílání *Rádia Vatikán* či *Svobodné Evropy* v ČSR). Tento cenzurovaný informační systém měl za následek obecný úpadek zájmu o informace vůbec (Kaplan, Tomášek 1994: 50). Po zavedení nových pravidel v oblasti kultury a médií se komunistické vládě podařilo dostat svým záměrům: podmanit si média, která využila pro hlásání svých „ideálů“.

Únorové vítězství dělnictva přineslo podstatné změny v dobovém systému tisku. Hlavní funkcí tisku se stalo působení na pracující lid, a to i prostřednictvím vesnických či závodních novin. Svůj vliv značně posílilo *Rudé právo*, které v 60. letech vycházelo v nákladu více než milion výtisků denně z počátečních 10 tisíc v době za první

republiky (Dolejší 1963: 513). Na příkladu *Rudého práva* si lze udělat obrázek, jak tehdejší dobové noviny vypadaly. *Rudé právo* mívalo pět, někdy i šest stran. Na titulní straně se mnohdy objevovali vysocí českoslovenští nebo sovětské funkcionáři, první strana patřila zprávám z domova, další dvě zprávám ze zahraničí a z přátelských lidově demokratických zemí, zejména ze Sovětského svazu. Socialistický tábor byl vyobrazován jako tábor míru, dokonale prosperující celek, kde jsou všichni spokojení a nikomu nic nechybí. O nepřátelských kapitalistických státech západu se nedalo dočíst nic pozitivního. Titulky hlásaly, jak američtí milionáři z Wall Street vykořisťují pracující, vyrábějí další zbraně a připravují se na válku. Státy jako Francie, Británie anebo Vatikán byly zobrazovány jako loutky v područí amerického imperialismu. Taktéž byly s velkou oblibou vyobrazovány v karikaturách, které se objevovaly v původně satirickém časopisu *Dikobraz*, který po únoru 1948 o svou satirickou povahu přichází a stává se nástrojem režimní propagandy.⁷ Tyto karikatury využívaly stereotypy k zesměšnění a kritizování „nepřátel“. Taktéž v poměrně hojném počtu byla vydávána propagandistická odborná komunistická historiografie, kterou psali klasičtí akademici a lidé působící na univerzitách. Často měly tyto publikace původ v Sovětském svazu a byly překládány do češtiny. Nesmíme také zapomenout na rozsáhlé články o politických procesech, které začaly v tomto období zaplňovat stránky novin. Velmi často se psalo o „vnitřních nepřátelích“, především o jejich agentech a špionech, kteří jsou ve službách amerických imperialistů, pro které provádějí sabotáže a špionáže u nás. Tato propagandistická sdělení musela být psána co nejjednodušeji, aby je mohli pochopit i ti méně vzdělaní lidé, a tak mohla oslovit co nejvíce čtenářů.

⁷ Po únoru 1948 se *Dikobraz* stává jedním z nástrojů komunistické propagandy s posláním útočit na nepřátele režimu a se satirou již nemá mnoho společného. Např. útoky na církve a Vatikán zde byly míněny naprosto vážně a v obdobném duchu psaly i „nesatirické“ tisky.

3. Vatikán očima komunistické propagandy

V následující části postupně analyzuji vyobrazení Vatikánu v režimní propagandě ve třech v úvodu zmíněných dimenzích, které jsem si vymezil před započítím výzkumu. První dimenze představuje rozměr historie ve vztahu k roli Vatikánu v období druhé světové války. Druhá dimenze se věnuje mezinárodnímu rozměru působení Vatikánu v kontextu studené války. Třetí dimenze se pak věnuje domácímu rozměru aktivity Vatikánu jako jednoho z rozvratných a protistátních žvlů, působících i v samotném Československu.

3.1. „Hitlerův papež“

Němci v komunistické propagandě představovali „tradičního nepřítele“ Čechů, mezi oběma stranami přetrvávala vzájemná nevraživost ještě z období 19. století. Navíc po druhé světové válce byla averze ještě zesílena, proto se přirozeně také četně objevovaly v komunistické propagandě protiněmecké prvky. V české propagandě byl kladen velký důraz na obraz Němce-nepřítele-fašisty. Němce-nepřítele přijímali lidé velmi snadno a z propagandistického hlediska nebylo jeho utváření nikterak obtížnou záležitostí. Označit Vatikán za spojence fašistů/nacistů se tedy komunistickému režimu velmi hodilo. Motivem spolupráce s Němci mělo být zdůrazněno nepřátelství a fašizace Vatikánu. Významnou roli zde hrál i motiv Velké vlastenecké války, pečlivě pěstovaný v celém komunistickém bloku, protože právě porážka nacismu byla jedním z pilířů legitimacy komunistických režimů v celém východním bloku.

Podle komunistického režimu Vatikán v době druhé světové války představoval velkého spojence Adolfa Hitlera. Toto spojení se na stránkách tehdejších novin objevovalo často. V tisku se dalo dočíst, že Vatikán měl velký podíl na vzestupu Hitlera, protože se nepostavil za války proti fašistickým režimům v Itálii, Německu a Španělsku: „*Byl to Vatikán, který jako první půjčil 30 milionů lir krvavému fašistickému diktátoru Francovi v době občanské války ve Španělsku... Byl to Vatikán, který se velmi rychle dohodl s fašisty v Itálii a Německu a zaujal velmi shovívavý postoj k jejich válečným přípravám pro novou světovou válku*“ (Hub: 27). Papež Pius XII. byl v komunistické propagandě označován jako spojenc nacistů a dokonce se měl snažit přesvědčit Vatikán ještě jako kardinál, aby podpořil Hitlera při jeho snaze získat moc

v Německu: „*Od roku 1917 do roku 1929 byl papežským nunciem v Německu Eugenio Pacelli (od roku 1939 papež Pius XII.) těsně spojen s nejreakčnějšími kruhy německých průmyslníků a velkostatkářů, pomáhal jim všemi prostředky utlumit revoluční hnutí v zemi. Pacelli tlačil tehdy vlivnou katolickou stranu Německa, Centrum, vedené knězem Kaasem, stále více doprava. Několik let před tím, než Hitler uchvátil moc, Pacelli žádal katolické církevní představitele a katolickou stranu Německa, aby se s fašisty dohodli.*“ (Šejnman 1951: 16-17).

Důležitým motivem propagandy bylo žehnání papeže Pia XII. zbráním fašistů, jak zobrazovala např. karikatura⁸ v Dikobrazu z 9. srpna 1949, kde žehná papež křížovému tažení, kterého se účastní Hitler, nesoucí prapory s hákovým křížem. Toto tažení má být vedeno proti Sovětskému svazu a socialistickým státům. Právě ve fašismu měl Vatikán podle komunistické propagandy vidět sílu, která by dokázala zničit Sovětský svaz a „vítězný“ pochod komunismu: „*Naskytl se konečně příležitost, pro kterou Vatikán pracoval od první světové války a pro kterou se tak lopotil, podporuje totalitní reakční režimy, kde to jen bylo možno: bolševismus a jeho symbol, Sovětský svaz, budou úplně zničeny. To by znamenalo nejen vyřazení velké země, kde vládne komunismus, ale také odstranění majáku komunismu pro všechny komunisty na světě.*“ (Manhattan 1950: 158). Vatikán měl podporovat fašisty prostřednictvím svých agentů, kteří měli chystat půdu pro Hitlera pomocí diplomacie tím, že přemlouvali „domácí reakci“, ke kapitulaci své země. Tito „papežští agenti“ měli taktéž pomáhat Německu v útoku na Sovětský svaz tím, že v ruských oblastech okupovaných německou armádou šířili katolické náboženství a tím by se Rusové měli smiřovat s německou okupací (Svoboda et al. 1949: 24).

Dobový tisk se nezapomněl zaměřit také na úlohu Vatikánu v souvislosti s Mnichovskou dohodou v roce 1938. Role Vatikánu v této temné události našich dějin je v propagandě popisována jako „*aktivní připravovatel*“ Mnichova. „*Vatikán v letech Mnichova a války ochotně obětoval ve jménu „křížáckého tažení“ proti Sovětskému svazu i zájmy národů s miliony prostých věřících katolíků. Vždyť Vatikán měl na Mnichovu a na válce bezprostřední obchodní zájem jako bohatý kapitálový účastník...*“ (Opavský 1950). Propaganda taktéž nezapomněla Vatikán obvinít z rozpadu Československa: „*Papež si také pospíšil uznat - v dubnu 1939 - „nezávislost“*“

⁸ Viz příloha č. 1

Slovenska. Vatikán byl velmi dobře zpraven o všech hrůzách, které fašisté na Slovensku prováděli, ale mlčel, neboť zvěrstva páchali jeho lidé.“ (Šejnman 1949: 182). K této touze po rozdělení Československa, měla vést Vatikán jeho „nenávisť“ k naší republice a k našemu lidu. K podpoře rozdělení Československa podněcoval Vatikán taktéž sen po restauraci Habsburské monarchie. Novinové články velmi rády a často hrozily Habsburky, protože jsou nepřáteli naší samostatnosti, toužící získat zpátky moc a zničit svobodu našeho národa: *„Vatikán, který nenáviděl naši republiku a náš lid od samého počátku stále nevzdává plánu na restauraci Habsburské monarchie...“* (Opavský 1950).

Vatikán měl údajně sehrát svou úlohu taktéž ve snaze zabránit Spojeným státům a Velké Británii v jejich pomoci Sovětskému svazu, který dokázal zastavit nacistickou armádu. Taktéž se měl Vatikán pokoušet najít prostředky, jak zabránit postupu sovětských vojsk na západ: *„Papež žádal, aby spojenci nezřizovali druhou frontu, ale nechali Německo bojovat proti Sovětskému svazu. Tak by Německo mohlo stabilizovat své východní hranice a stát se „neproniknutelnou baštou proti záplavě bolševismu“* (Manhattan 1950: 172). Před koncem druhé světové války mělo být Vatikánu vše jasné, a když se zničení Sovětského svazu nepodařilo ve světové válce s pomocí Hitlera, měl se Vatikán přeorientovat na „baštu kapitalistického světa“, na Spojené státy americké. *„Za změněných historických podmínek, které vznikly v důsledku velikých vítězství Sovětského svazu nad světovou reakcí, představovanou Německem a které se projevilo ve zřízení režimu lidové demokracie v celé řadě evropských a asijských států, právě tak jako v důsledku ostrého oslabení pozic reakce v jiných zemích světa, musel se Vatikán rychle poohlédnout kolem sebe, hledat nové plány a obnovit metody své reakční činnosti. Noví páni se našli. Podněcování nenávisť vůči SSSR a zemím lidové demokracie, boj proti komunistickému a dělnickému hnutí vede dnes Vatikán pod praporem nových uchazečů o světovládu, amerických imperialistů“* (Ogurcov 1950).

Komunistická propaganda nebrala boj s fašismem ani po druhé světové válce za ukončený a obviňovala i po válce katolické organizace a konfesní strany ze spolupráce s profašistickými živly. *„Křesťanskodemokratická strana v Itálii, která je u vlády a úzce spolupracuje s Vatikánem, fašisty amnestuje. V Rakousku se katolická „lidová“ strana stala útočištěm hitlerovců. Taktéž Francouzští fašisté spolupracují s Vatikánem. V západním Německu našlo mnoho hitlerovců útočiště v katolických stranách.“* (Šejnman 1951: 55) Tuto spolupráci měl Vatikán vést za účelem záchrany zbytků

fašismu v Evropě a upevňováním jeho pozic. V označování každého za fašistu si tehdejší propaganda nebrala žádné servítky. Za fašistu byl označován také generál Charles de Gaulle: „*V rámci svojích sil podporuje papež Pius XII. fašistického generála de Gaulla v jeho boji za nastolení otevřené diktatury buržoazie ve Francii.*“ (Vozčíkov 1953: 25) V jedné karikatuře⁹ v Dikobrazu je dokonce Pius XII. zobrazen s mitrou, která má na sobě hákový kříž.

Když uvážíme dobu, ve které noviny vycházely, byl fašismus a nacismus velice silnou zbraní. Řada lidí měla válku v živé paměti a nacisté byli vnímáni jako jedni z nejhorších zločinců historie. Komunisté se snažili vzbudit v lidech dojem, že Vatikán v čele s Piem XII. jsou v podstatě totéž. Současně byl vztah Vatikánu k nacismu využíván i v kontextu českého vztahu k německému živlu, který byl od konce 19. století v souvislosti vyhocením nacionální situace v monarchii, považován za úhlavního nepřítele českého národa (viz odkazy na snahy o obnovu rakouské monarchie). Pozoruhodným prvkem je, že v komunistické propagandě nenalzáme naprosto žádné zmínky o údajném mlčení Pia XII. vůči hubení židovského národa (což se mění až v 60. letech), to lze pravděpodobně vysvětlit několika faktory: za první, Pius XII. byl po válce považován za hrdinu (a to i židy samotnými!), útočné spisky, obviňující papeže z neochoty pomoci perzekvovaným židům se datují až do 60. let, za druhé, v samotném bloku došlo k velmi vyhocené vlně antisemitismu, která se projevila jak v SSSR (tzv. spiknutí bílých plášťů), tak v ČSSR (poprava Rudolfa Slánského), za třetí, židovská karta se stala pro východní blok nepohodlnou ve chvíli, kdy se Izrael stal spojencem západního bloku. Za čtvrté, komunismus chápe svět očima tříd, nikoliv očima náboženských či etnických skupin, zřejmě i proto apel na holocaust v tomto kontextu zcela absentoval.

⁹ Viz příloha č. 11

3.2. Vatikán ve službách amerického imperialismu

Jako další hlavní nepřítel Československa a ostatních socialistických států byl prezentován tzv. „imperialismus“ a „kapitalismus“, jejichž nejdůležitějším představitelem byly Spojené státy americké. Spojené státy působily v bipolárně rozděleném světě jako hlavní ideový protivník Sovětského svazu a zemí lidové demokracie. Vatikán byl proto v komunistické propagandě velmi často prezentován jako jednoznačný spojenec Spojených států amerických, tedy jako člen „protidemokratického a imperialistického tábora“, který působí na miliony věřících a zasahuje do vnitřního života těchto kapitalistických krajín, s kterými vykonává svou „protilidovou činnost“ (Vozčikov 1951: 15). „*Podněcování nenávisti vůči SSSR a zemím lidové demokracie, boj proti komunistickému a dělnickému hnutí vede dnes Vatikán pod praporem nových uchazečů o světovládu, amerických imperialistů.*“ (Ogurcov 1950). Poválečná politika Vatikánu byla podle komunistů zcela určována vládnoucími kruhy amerických imperialistů.

Marshallovým plánem v roce 1947 propukla naplno rivalita mezi západními státy a Sovětským svazem. Právě idea solidarity v Marshallově plánu byla tehdejšímu papeži Piu XII. drahá, jelikož v ní viděl šanci na obnovu Evropy (Chenaux 2012: 96). Tento přátelský příklon k Marshallovu plánu byl označen komunisty jako „*boj proti pokrokovým silám světa*“, „*nástroj americké expanze*“ či „*nástroj k rozpoutání nové války*“, který vydává smetánka katolické církve za prostředky k obraně míru a rozkvětu západní Evropy pod vedením Spojených států. Podle *Rudého práva* z roku 1950 měl Marshallův plán likvidovat národní průmysl evropských států a naopak pomáhat odstranit konkurenci pro americký vývozní průmysl, a tímto se dostat do hospodářské a politické závislosti na Spojených státech amerických (Aruťuňan 1950).

Vatikán měl v roce 1948 přebrat od Američanů plán „boje proti komunismu“, který měl rozšířit na praktický boj proti Sovětskému svazu a státům lidové demokracie. Podle tohoto plánu měli Američané operovat svými dolary, atomovými pumami a jinými zbraněmi svého arsenálu, a Vatikán měl vést boj na frontě ideologické, a sice svým „*duchovním terorem a obhajobou zločinů*“. V *Rudém právu* se v roce 1950 o plánu „boje proti komunismu“ psalo: „*V roce 1948 uzavřely nejvyšší kruhy katolické církve s vládními kruhy Spojených států tajnou dohodu o vzájemné pomoci, podle které přislíbili američtí imperialisté poskytnout Vatikánu hmotnou podporu i pomoc při*

rozšíření jeho vlivu v katolickém i nekatolickém světě a papežovo okolí se zavázalo pomoci americkým expansionistickým silám při uskutečňování jejich šíleného snu na dosažení světové nadvlády. Ve zvláštních bodech dohody se hovořilo o vzájemném usnesení zahájit kampaň na zničení komunismu a rozvinout „studenou válku“ proti SSSR a zemím lidové demokracie“ (Ogurcov 1950). Spojenectví mezi Spojenými státy a Vatikánem na konci 40. let brali komunisté za hotovou věc. Jak píše francouzský levicový filozof Roger Garaudy ve své knize *Církev, komunismus a křesťané*: „v době, kdy se v celém světě proti sobě staví síly reakce a imperialistické války, a na druhé straně demokratické síly pokroku a míru, římský velekněz zvolil svůj tábor. Dne 26. srpna 1947 osobním listem prezidentu Trumanovi dal božské schválení imperialistickým podnikům. Na hod velikonoční 1948 Pius XII. proměnil své velikonoční požehnání ve volební manévr, vyhlásil válku demokratické frontě a kázal protikomunistickému křížovému tažení“ (Garaudy 1951: 117). Vatikán měl zásobovat svět lživými informacemi o Sovětském svazu pomocí svého katolického tisku. Těmito lživými informacemi měl prý Vatikán klamat veřejné mínění o Sovětském svazu podle pokynů amerických imperialistů tak, aby podněcoval nepřátelství lidu vůči komunismu. (Christiansen 1951: 83)

Ve skutečnosti nebylo spojenectví mezi Vatikánem a USA z počátku prosazováno tak samozřejmě. Naráželo totiž na tradici nestrannosti, již se vyznačovala vatikánská diplomacie, a rovněž na tehdejší averzi většinové americké (protestantské) společnosti vůči římskému katolicismu a papeži (Franco, Flamini 2009: 15–46). Nicméně ideologii komunismu, který ovládl velkou část světa, považoval Vatikán za nejzásadnější problém, který měl nakonec za následek sblížení se Spojenými státy, jedinou „protiváhou“ chránící před „nebezpečím z východu“. (Chenaux 2012: 96) Spojené státy znamenaly pro komunistický režim úhlavního nepřítele. Být Američanem rovnalo se tedy být člověkem, který má pouze špatné vlastnosti. Výjimku pak tvořili pouze američtí komunisté, dělníci či černoši, kteří byli těmi ostatními Američany vykořisťováni a hanobeni. A ti kteří byli s nimi v jakémkoli spojení, ať už skutečném nebo vykonstruovaném, byli označováni jako imperialističtí „poskoci“ a „pomahači“. Právě Vatikán byl jedním z oněch imperialistických pomahačů, který se ihned po válce měl přeorientovat na tuto baštu kapitalistického světa.

Američané se podle komunistického režimu snažili nastolit svoji světovládu a zavést znovu nové otroctví. Své plány měli Spojené státy zastírat svou lživou propagandou, vedením mírumilovné politiky. V zájmu této "agresivní" politiky imperialismu Američané mobilizují všechny prostředky ideologického nátlaku na lidové masy pomocí náboženství a právě Vatikán jakožto náboženská organizace jim má pomoci svým vlivem na katolíky. Politika Vatikánu byla zobrazována jako „*ohlupování vědomí lidových mas*“, které je uskutečňováno pomocí obrovského církevního aparátu, který čítá několik tisíc kněží. „*Celá tato armáda duchovního zotročování a každodenního běsnění mezi lidovými masami, přesvědčujících jich o neomylnosti církevních dogmat a o nezvratnosti kapitalistických poměrů, které jsou údajně posvátné od boha.*“ (Vozčíkov 1953: 6) Taktéž se v propagandě nezapomíná na církevní školy, křesťanské kulturní organizace a křesťanské odborové svazy, které Američané používají skrze Vatikán na ideologický nátlak široké lidové vrstvy. Dokonce propaganda psala, že se děti v katolických školách učily z fašistických učebnic. „*Katolická církev usiluje o působení na lidi od jejich raného dětství. Má svoje školy, ve kterých jsou statisíce chlapců a děvčat pod přímou kontrolou duchovenstva. Den co den jim do hlavy vštěpují duchovní pokoru vůči osudu a neodporování zlu a násilí, vtlačí jim do hlavy lživou představu o neměnitelnosti „bohem ustanoveném“ sociálním pořádku.... Prostřednictvím studentských, rolnických a sportovních organizací se církev pokouší rozšířit svůj vliv na dorůstající vrstvy... zvláště aktivně se církev snaží působit na dělnickou třídu. Přes křesťanské odborové svazy hlásá církev „nevyhnutelnost“ zachování a ochrany soukromého vlastnictví, propaguje třídní spolupráci práce a kapitálu.*“ (Vozčíkov 1953: 6-7)

Právě prostřednictvím těchto katolických organizací se měl Vatikán snažit svou činností odvrátit pozornost pracujících mas od sociálních reforem a zneužít jejich náboženské vyznání pro zájem vládnoucí třídy. Papež a biskupové mají kapitalistům pomáhat svými prohlášeními, že Bůh dal pozemské bohatství mnoha lidem, a že všichni mají právo požívat toto bohatství, ale ve skutečnosti se vysmívají milionům pracujících, neboť tohoto práva se v kapitalistických poměrech nedostává. Komunisté záměrně a rádi popisovali USA, jako zemi kde jsou miliony pracujících odsouzeni k nezaměstnanosti, hladu a bídě. Lidé jsou chudí a utlačováni, pracující zbídačováni, dětská práce a nezaměstnané ženy i s dětmi na ulici byly podle komunistů na denním

pořádku. Těmto imperialistům neměl být svatý ani samotný lidský život, jen aby zachránili kapitalistický řád. Právě toto „zdemoralizování“ mělo posloužit v neodporování „agresivním plánům“ Spojených států amerických. „*Papež tedy přiznává všem „právo požívat“ bohatství, ale s výhradou: nesmí se tím porušit „svaté právo soukromého vlastnictví“.* Učení katolických hierarchů je tedy zaměřeno k tomu, aby pracujícím bylo vštěpeno do hlavy, že kapitalistický řád je „věčný a od Boha“, a aby se proto neodvážili ani pomyslit dotknout se vlastnictví bankéřů, továrníků a statkářů.“ (Šejnman 1951:31) Vatikán měl bojovat pro zachování kapitalismu zejména také pro své hospodářské zájmy, které jej nutí podporovat kapitalismus a bojovat proti socialismu. „*Vatikán je mezinárodní koncern, který vládne obrovskými latifundiemi, velkými podnikmi a bankami. Proto je celá politika Vatikánu zaměřená na záchranu kapitalistického zřízení od konečného rozpadu a zároveň i na sebezáchranu a záchranu svého obrovského bohatství*“ (Vozčikov 1953: 30)

Takto měl hrát Vatikán podle komunistické propagandy úlohu podněcovatele války proti Sovětskému svazu tím, že plnil pokyny amerických imperialistů a bankéřů z Wall Street proti naší lidově-demokratické republice a našemu lidu. Vedle režimem živeného odkazu nacistického Německa se staly USA po válce druhým bodem, na který komunisté zaměřili veřejné mínění a propagační mašinérii, a i v tomto kontextu hrál Vatikán zásadní roli. Zatímco USA poskytovaly materiální a vojenské prostředky k boji proti socialismu, Vatikán měl úlohu vést protisocialistický boj v rovině ideové a duchovní. V tomto smyslu pak náboženství sloužilo jen jako jakási nadstavba, pomocí níž se církev snaží chránit soukromý majetek nejbohatších vrstev a tím posilovat nadvládu vlastníků výrobních prostředků nad proletariátem.

3.3. Vysoká hierarchie proti Československému lidu

Cílem komunistické propagandy bylo také ukázat snahu Vatikánu široce zneužívat katolickou církev a Československou stranu lidovou k podvrtné činnosti vůči lidově demokratickému režimu. V těchto „protilidových“ činech mu měli pomáhat příslušníci katolických řádů, kteří se maskovali do kněžského roucha za účelem špionáže a vykonávání zločinecké činnosti proti republice a jejímu lidu. Právě zde lze vidět, že pro účely propagandy režim rozlišoval mezi „špatným“ Vatikánem a „dobrymi věřícími a kněžími“ v ČSR. Ti byli jen zneužívání Vatikánem pro imperialistické cíle.

Vatikánské nepřátelství vůči Československu, jenž je podle propagandy „odvěký nepřítel našeho lidu“ mělo vzrůst po druhé světové válce ještě víc. Vatikán považoval Československo za středoevropský Gibraltar, jak jej vylíčil Avro Manhattan, který měl sloužit jako pevnost proti komunismu (Manhattan 1950: 209). S „protilidovými plány“ Vatikánu měl taktéž pomoci pražský arcibiskup Josef Beran svým pastýřským listem, čteným na slavnost Božího těla 19. června 1949, ve kterém se církev vymezovala proti falešné, státem vytvořené *Katolické akci* a ovládnutí církve státem. Na tuto událost reagovala například karikatura¹⁰, která pracuje s verbální shodou jmen – arcibiskup Beran a beranidlo. Arcibiskup Beran má být beranidlo, kterým se „kapitalisté“ vedení papežem snaží prorazit zeď postavenou dělnickou třídou, což se jim nedaří.

Vatikán chtěl dle propagandy v Československu restaurovat kapitalismus a změnit zahraniční politiku Československa proti SSSR: „*Podle Papežových pokynů začali biskupové pomlouvačnou kampaň proti lidově demokratickému režimu. Vatikán, který se vměšoval do vnitřních věcí Československa, se stal iniciátorem politických kázání kněží proti lidové demokracii. Naléhavě nutil církev, aby pracovala pro zájmy zahraničních mocností a zrádců, kteří ze země utekli... Vyšší duchovenstvo se podle příkazu Vatikánu snažilo zabraňovat obyvatelstvu, aby plnilo hospodářské plány, terorizovalo věřící. Biskupové zakázali duchovenstvu jakoukoliv činnost ve prospěch státu*“ (Šejnman 1951: 181). Ještě, že se našli vlastenečtí knězi v čele s knězem Josefem Plojharem, kteří nechtěli přistoupit na zradu vlasti a lidu. Jak píše novinový článek v *Rudém právu*, který má titulky „*Chtějí mír*“: „*Marně se Vatikán snaží přiměti katolické věřící k nepřátelskému postoji naší republiky. Výsledkem je jenom rostoucí*

¹⁰ Viz příloha č. 2

odpor proti politice Vatikánu. Katoličtí věřící nechtějí válku, pro kterou Vatikán ve službách amerického imperialismu pracuje. Proto na svatohorské pouti přišli poutníci hromadně poděkovat ministru Plojharovi za to, že pracuje pro uchování míru. Chtějí být dobrými občany i dobrými katolíky, chtějí pracovat v klidu a míru a váží si těch kněží, kteří jdou s lidem a pro zachování míru pracují“ (Dolejší 1950b). V tomto kontextu je zajímavé upozornit na to, jak se mírová rétorika režimu (praktikovaná až do roku 1989) promítla i v náboženské oblasti, kde se kněžím, kolaborujícím s režimem říkalo „míroví kněží“.

Když v roce 1949 Papež Pius XII. zveřejnil exkomunikační dekrety proti katolíkům, kteří se angažovali v komunistickém hnutí, režim je velmi obratně využil s odkazem na teror proti svobodě a demokracii: „*Tak „láskyplný otec všeho lidstva“, jak nazývají papeže katoličtí hierarchové, uvalil klatbu na stamiliony lidí, kteří ve všech zemích podporují komunisty v jejich boji za mír, chléb, svobodu a národní nezávislost“ (Vozčikov 1953: 38). Samotná slova, jako klatba či exkomunikace, pak s pomocí režimní propagandy, byla velmi snadno srovnávána se středověkými praktikami Vatikánu. Tento dekret měl taktéž ukázat, jak je budování socialismu úspěšné a měl dokazovat, že Vatikán je ochránce kapitalistů: „*Co znamená toto opatření? Je především výrazem bezmocnosti Vatikánu, výrazem šíleného vzteku nad úspěchy, kterých dosáhl pracující člověk ve svém boji za osvobození ze jha vykořisťovatelů“ (Čepička 1949: 25).**

Jedním z největších tažení komunistické moci proti církvi, spojené i s rozsáhlou propagandistickou kampaní začalo případem tzv. číhošťského zázraku. Číhošťský zázrak byla nevysvětlená událost, ke které došlo v prosinci 1949 ve vesnici Číhošť u Ledče nad Sázavou. Zde se podle svědectví 19 návštěvníků mše a faráře Josefa Toufara při adventním kázání pohnul a naklonil oltářní kříž a tatáž událost se měla udát i o Vánocích. V souvislosti s číhošťským zázrakem se zvedla vlna zájmu o tuto událost. Většina věřících byla přesvědčena o tom, že to bylo boží znamení. Než mohl být případ vyšetřen církevními představiteli, komunistická moc využila událost jako důkaz církevní manipulace obyvatelstvem, kterou údajně řídí Vatikán a „imperialisté“. Propagací číhošťského případu se zabývalo několik brožur, v nichž byl představen „oficiální“ obraz události tak, jak ho sestavila KSČ. Tyto brožury měly tisícové náklady, aby byly dostupné všem zájemcům o tento případ. Přímou o událostech v

Číhošti vznikla brožura Vladimíra Hodače *Číhošťský zázrak*. V této brožuře je obsaženo oficiální komunistické podání události v Číhošti jako: „něco, co by zmobilizovalo široké masy věřících a postavilo je po boku Vatikánu proti lidově demokratické republice“ (Hodáč 1950: 82). Další brožura je od Jiřího Žáka s názvem *Exkomunikace, zázraky, sabotáže: Od Krakova přes Číhošť k Banské Bystrici*, popisuje jak se posledních pár věrných „zrádců“ a „špionů“ snaží rušit budování socialismu. Tato publikace je navíc zajímavá tím, že číhošťský zázrak zasazuje do celoevropského kontextu a téměř konspiračně a paranoidně prokazuje údajnou celoevropskou kampaň Vatikánu, který falšováním zázraků usiluje o systematické rozvracení komunismu. Číhošťský zázrak byl ztvárněn také v propagandistickém dokumentárním filmu „*Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení*“¹¹, který měl ukazovat, jakým mechanismem údajně číhošťský farář Toufar manipuloval s křížem (Francek 1999: 402). Výsměšný obraz prelátů, kteří až z Říma řídí údajné „loutkové divadlo“ (pohyb křížku na oltáři v Číhošti¹²) se pak stal tématem většiny tisku, vycházejícího v ČSR (Doležal 2012).

V novinách se objevila taktéž hojná propagandistická kampaň, která měla odhalit „pravdu“ o události v Číhošti. V této kampani byl vytvářen obraz Josefa Toufara jako manipulátora s city věřících, podvodníka a zločince. Dne 17. března 1950 vyšel v *Rudém právu* článek: „*Na plátnech našich biografů běží film, představující podvod faráře Toufara z Číhoště, katolického kněze, který ve službách nepřátelské politiky Vatikánu zneužil i náboženství. Taková byla jeho nenávisť k našemu lidu a lidové demokracii*“ (Dolejší 1950a). Číhošťský zázrak měl představovat cílenou manipulaci s masami ze strany církve a Vatikánu, a byl prezentován jako běžný nástroj působení církve na obyčejné lidi tím, že „*seslání určitého božího znamení by poučilo nevěřící*“. Tuto událost taktéž okomentoval tehdejší prezident Klement Gottwald, který ve svém projevu na oslavu Vítězného února hodnotí situaci s číhošťským zázrakem takto: „*Z krajů se hlásí, že po složení slibu v církevních otázkách nastalo uklidnění a že se věci stabilizují. Ale jak se zdá, vysoká církevní hierarchie, která se stala koncentračním bodem pro legální vystupování všech reakčních živlů bez rozdílů vyznání anebo i bez vyznání, hledá nové cesty, jak by tyto uklidnění rušila ... Je to především tak zvaný*

¹¹ Dokumentární režisér Přemysl Freiman natočil o událostech v Číhošti počátkem roku 1950 třináctiminutový snímek nazvaný *Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení*, který měl premiéru 10. března 1950 a byl uveden do kin v rekordním počtu 376 kopií (Čelovský 2001: 105).

¹² Viz příloha č. 4 a č. 5

zázrak v Číhošti u Ledče nad Sázavou. V malé vesničce prý několikrát se při kázání pohnul krucifix a potom zůstal obrácen k západu. Okamžitě byla tato zpráva roznášena, přijel tam zástupce nunciatury a pak se ukázalo, jak všechno bylo zorganizováno. Šlo se věci na kloub, zjistilo se, a tamější farář se přiznal, že na struně na hřebíčkách z kazatelny krucifixem pohyboval. Věřící se přesvědčí, jak s posvátným pro ně symbolem zacházeli jako kouzelníci na jarmarku, jak hanebně, hnusně kejklířsky a jarmarečnický bylo zneužíváno citů prostých věřících lidí. Postupně se vyjasňuje, že to měl být jen začátek velkorysé provokace“ (Gottwald 1950). Po tomto prohlášení, které bylo publikováno snad ve všech novinách, proběhla poměrně důrazná klamavá mediální kampaň o případu, které si zachovalo označení číhošťský zázrak.

Snaha Vatikánu bojovat proti „demokratickému táboru“ se neskončila pouze u ideologického boje a „živých“ pomluv, nýbrž usiluje taktéž o získávání tajných informací o Sovětském svazu a zemích lidové demokracie. K tomu měli Vatikánu sloužit kněží, vedoucí katolických organizací, mniši, jeptišky, kteří horlivě získávali informace, o které se zajímá Vatikán a Spojené státy (Žák 1950: 11). *„Američtí imperialisté nemohli si proto vybrat pro své světovládné plány, pro svou politiku, namířenou proti zájmům pracujícího lidu celého světa, lepšího partnera, než právě Vatikán. Ve spojení s nimi nabádá dnes Vatikán své podřízené, aby v zemích lidové demokracie provozovali jeho zločinnou politiku, aby podvracely morálku lidu, aby k tomu využívali všech náboženských úkonů a svého osobního vlivu na věřící“* (Oborovský, Slavík: 1950). Po biskupech měl Vatikán také každý rok žádat odpovědi na sto otázek, a jednou za pět let museli osobně doručit do Vatikánu nejdůležitější zprávy o zemi (tzv. návštěva ad limina, tedy k prahů apoštolů, konaná dodnes), ve které konali svou práci. Tento proces obyčejného hlášení o stavu pastorace v zemi byl interpretován jako konspirační akt proti socialistickému zřízení, v tomto smyslu pak jakýkoliv kontakt s Vatikánem (včetně čistě náboženských věcí či poslechu *Radia Vatican*), byl považován za velezradu v duchu kontaktu s nepřátelskou mocností (Svoboda et al. 1949: 89).

Cílem komunistické propagandy bylo taktéž ukázat odporné činy příslušníků katolických řádů, kteří se maskují do kněžského roucha a údajně vykonávají „špionáž“ a „zločinnou činnost proti republice a jejímu lidu“. *„Církevní řády a Vatikán byly vždy nedílným celkem. Spojují je jejich společně vykořisťovatelské, politické zájmy a církevní*

majetek a bohatství, které kláštery po staletí vydíraly z práce nevolníku a zemědělských dělníků“ (Oborovský, Slavík: 1950). V kláštorech se podle obrazu propagandy nemělo sloužit Bohu, ale „cizáckému Vatikánu“, místo modliteb „řeholníci schovávali v kláštorech zbraně a přechovávali protistátní živly“ (Neuls 1950: 7). Dobová propaganda vykreslovala kláštery v zásadě dvěma způsoby, v prvním šlo o místa zahálky, nevázané světské zábavy a obžerství (často kontrastující s chudobou „venku“), a pak jako místa, kde se skladují zbraně a připravuje protistátní spiknutí. Československá tisková kancelář vydala 18. dubna 1950 zprávu, že: „v poslední době bylo zjištěno, že nástrojem zahraničních nepřátel republiky se staly katolické kněžské řády. Při projednávání rozvratné protistátní činnosti bylo prokázáno, že v četných kláštorech byli ukrýváni nepřátelští agenti, vyzvědači, a dokonce vrahové. V kláštorech byla odhalena skladiště zbraní, tajné vysílací stanice a mnohé kláštery se staly základnami vyzvědačské činnosti.“ (Rudé právo 1950). Pro tento účel měla ve Vatikánu fungovat „vysoká vyzvědačská škola“, která měla školit vatikánské „vyzvědače“. Pomáhat této vatikánské výzvědné službě měli také američtí imperialisté, kteří měli dodávat nejnovější technické pomůcky a vymoženosti. Ti se také zasloužili za rozšíření těchto „vyzvědačských škol“: „V Římě má být zřízena nová dvouletá škola, do které budou přijímáni římskokatoličtí kněží... Mimo to má být zřízen jednoroční kurs pro zlepšení kvalifikace osob, které již mají zkušenosti ze špionážní práce v zemích východní Evropy... Školy i kursy mají být vybaveny nejmodernějšími americkými přístroji a školení v nich mají řídit američtí specialisté“ (Oborovský, Slavík: 1950).

Tvář této „proradné hierarchie“ měla být odhalena řadou důkazů, svědeckých výpovědí a nakonec doznáním samých obviněných členů vysokého kléru (vynuceným zpravidla několikátýdenním mučením). Tu měly právě odhalit procesy s devíti hodnostáři z Prahy a třemi biskupy z Bratislavy, kteří byli usvědčeni z „velezrady“, „špionáže pro jednoho z největších nepřátel lidu“ a „úkladu o republiku“ v „řádém“ veřejném přelíčení státním soudem v roce 1951. Tito duchovní hodnostáři byli usvědčeni z činnosti, která se „nesrovnává se ctí duchovních pastýřů“, proto je stihl přísný, ač „spravedlivý a zasloužený trest“ (Hub 1951:3). Deníky i časopisy přinášely každý den články o soudním přelíčení. Československý lid měl být zhnusen a odvracet se od této „křížácké internacionály, mnišské páté kolony.“ A protože organizátorem této činnosti měla být církevní hierarchie, měl se komunistický lid odvracet i od ní. Tímto se

znovu ukázalo, že Vatikán je „úhlavním nepřítelem lidstva“, „brzdou všeho pokroku“ a „spoluosnovatelem tragických válečných krveprolití“.

Obraz Vatikánu jako vnitřního nepřítele, působícího ze zahraničí i v Československu, plně odpovídal potřebám doby. Režim do poloviny 50. let velmi opatrně rozlišoval mezi ostrou kritikou Vatikánu a biskupů, a poměrně smírným postoje k náboženství (pokud je „mírové“, socialistické, loajální k režimu a realizuje se na platformě kněžských kolaborujících organizací). Ty části římskokatolické církve, které se nejvíce postavily na odpor komunismu (kláštery, biskupové, řeholní řády), byly pasovány do role přísluhovačů Vatikánu (a tedy i USA) a vlastizráců. Jakýkoliv kontakt s Vatikánem pak byl prezentován jako akt vlastizrady, a to i v případech, kdy šlo o výměnu běžných zpráv o náboženské situaci. Stejně jako byl v předchozí kapitole popsán způsob, jakým byl Vatikán ztvárněn v roli vnějšího nepřítele, obdobnou cestou byl charakterizován i jako nepřítel vnitřní. Každý katolík, který chtěl být loajální k Římu (jinak ani katolíkem být nelze), byl režimem fakticky postaven do role opovrženého vlastizrádce.

Závěr

Ve své práci jsem se pokusil zobrazit komunistickou propagandu a způsob jakým byl vykreslen Vatikán. Prostřednictvím obrazů, které komunisté předkládali československé veřejnosti, jsem se snažil poukázat na propracovanost tehdejší propagandy. Propaganda v režimu plném represivních opatření zaujímala nezastupitelnou úlohu. Pro upevnění vlastní identifikace společnosti se socialistickým státem byla propaganda využívána pro vytvoření „obrazu nepřítele“ či „obětního beránka“, vůči kterému se komunisté vymezovali. Právě tyto manipulativní rysy jsou pro nástup totalitního režimu charakteristické.

Na vrcholu tehdejších „nepřátel režimu“ stál i Vatikán. V propagandistické kampani, kterou komunistický režim proti náboženství a církvím po únoru 1948 rozpoutal, se příliš nesetkáváme s kritikou křesťanů nebo křesťanství. V dobové rétorice se užívaly především pojmy jako klerikalismus nebo katolicismus. Do roku 1953 totiž komunistický režim náboženství nekritizuje. Kritika náboženství jako takového, je záležitostí až druhé poloviny 50. let a zvláště pak normalizace. „Démonizace“ Vatikánu v období 50. let podněcovala třídní nenávisť a stala se součástí totalitního sjednocování společnosti. Vatikán byl v komunistické propagandě představován jako středisko imperialismu, jako ziskuchtivý a věčný nepřítel Československa. Komunistická propaganda využívala pozadí reálných událostí a rozvíjela je do vykonstruovaných a často těžko uvěřitelných obrazů, pomocí kterých se snažila „démonizovat“ Vatikán, církevní hodnostáře a církve samotnou. Mimo záběr práce samozřejmě zůstaly i další nástroje, které tento obraz dokreslovaly (jádrom práce byl Vatikán, nikoliv římskokatolická církev jako celek), zvláště je třeba zmínit *Husitskou trilogii* režiséra Otakara Vávry, která velmi dobře vystihuje postoj komunistického režimu ke katolické církvi.

Jako jeden z vykonstruovaných obrazů bylo ztvárnění Vatikánu a papeže Pia XII. jako spojence nacistického Německa v druhé světové válce, aby se lidu dokázalo, že Vatikán je a vždy byl nepřítel našeho národa. Je pravda, že Pius XII. se zcela otevřeně nepostavil proti Hitlerovi, ale uchýlil se k tajné činnosti na podporu pronásledovaných židů, kterých podle některých odhadů Vatikán zachránil desítky až stovky tisíc (Lapide, 1967: 14, Blet, 2001: 333). Taktéž byl Vatikán líčen jako jeden z připravovatelů Mnichovské dohody v roce 1938. Z Vatikánu se tak rázem stal hlavní

strůjce mnichovské zraedy a z Pia XII. člověk, který od počátku přímo podporoval Hitlera. Tato představa Vatikánu se stala velmi účinnou manipulační zbraní. Českoslovenští občané tehdy vnímali Mnichov jako zradu ze strany západních velmocí a čerstvá zkušenost druhé světové války jen posílila nenávist vůči Piu XII. jako „nacistickému papeži“, vším procházející důraz na nacionální strunu (vztah Čechů s Němci) celý obraz dále vyhrotil.

Díky probíhající studené válce a rozdělení světa na dva tábory získali komunisté do rukou další zbraň proti Vatikánu. Ten byl označován jako loutka bohatých bankéřů s Wall Street a tedy jako člen protidemokratického a imperialistického tábora (jedno zobrazení¹³ vykresluje papeže, jak volá do USA bankéři z Wall Street s doprovodným popiskem, že papež poslouchá slovo boží). Ústředního nepřítele ve zkoumaném období práce představoval imperialismus, což měl být rozvinutý kapitalismus s nejvyšším stupněm třídního vykořisťování. Mezi jeho základní znaky patřila touha po akumulaci majetku a válka. Právě touha po financích a snaha o udržení kapitalistického řádu (legitimizovaného křesťanstvím jako ideologickou nadstavbou) měl být důvod, proč Vatikán uzavřel spojení s „imperialisty“. Komunisté se pomocí této propagandy snažili občanům ukázat, že jediná správná cesta, která vede k blahobytu a „lepšími zítřkům“ pro všechny, je myšlenka komunismu. Odpovídala tomu i struktura tehdejších novin, ve kterých byl patrný ostrý kontrast mezi „táborem míru“ (SSSR) a „táborem bídy a hladu“ (USA).

Na závěr práce jsem zaměřil na obraz podvrtné role Vatikánu přímo v ČSR. Katoličtí kněží měli být opěrnými body rozvrtné vatikánské politiky namířené proti lidově demokratickému zřízení v Československu. Kněžské řády a kláštery měly v Československu vykonávat špionážní činnost a v kláštorech se měly uchovávat zbraně k boji proti komunismu. Tato propagandistická kampaň měla zřejmě reagovat na hospodářské problémy, a současně měla objasnit, proč se nedařilo realizovat slibované hospodářské zázraky, které se měly dostavit za pomoci plánovaného hospodářství. To bylo právě vysvětlováno tím, že budovatelské úsilí podrývali „zrádci“ a „sabotéři“. Důležitou událostí, namířenou proti církevním představitelům, byl tzv. čichošťský zázrak, ve kterém se režim stylizoval do role žalobce, který odhalil před věřícími skryté

¹³ Viz příloha č. 6

protistátní úmysly církevních představitelů, kteří měli za cíl rozvrátit Československý lidově demokratický stát.

Propagandistické kampaně se na počátku padesátých let staly každodenní součástí života obyvatel Československa. I lidé, kteří odmítali číst denní tisk či poslouchat rozhlas, se o nich dozvídali z filmových týdeníků, plakátů či později z televize. Rozhlasové vysílání bylo rušeno a veškerý tisk podléhal přísné komunistické cenzuře, poslech *Svobodné Evropy* či *Rádia Vatican* byl tvrdě postihován a mnohým občanům nezbylo zřejmě nic jiného, než těmto propagandistickým textům věřit.

Z hlediska dalšího výzkumu si lze jednoznačně položit otázku, jakým způsobem se obraz Vatikánu a papežství v komunistickém tisku měnil v závislosti na tom, jak se měnil režim samotný, a také vnější podmínky. Takový výzkum by velmi pravděpodobně odhalil zásadní posun od konce 50. let, roku 1958 umírá komunisty nenáviděný Pius XII. a nastupuje Jan XXIII., jeho mediační role v kubánské krizi, posun doleva pokud jde o ekonomické a hospodářské otázky či výzva k dialogu s levicí v kontextu druhého vatikánského koncilu vedly k tomu, že i marxistická historiografie papeže hodnotila, pokud ne přímo pozitivně, tak minimálně shovívavě (Hranička, 1966). Obdobný posun by se patrně vztahoval i na papeže Pavla VI., návrat k velmi tvrdé kritice lze pak očekávat v případě pontifikátu Jana Pavla II. Poměrně komplikované by však bylo odlišit vnitřní příčiny posunu (např. uvolnění režimu v druhé polovině 60. let) od příčin vnějších (změny na papežském stolci).

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Arut'ňnan, A. 1950. „Marshallův plán ničí hospodářství západoevropských zemí“ *Rudé Právo*, 20. 6. 1950

Dolejší, Vojtěch. 1950a. „Dva kněží.“ *Rudé právo*, 17. 3. 1950

Dolejší, Vojtěch. 1950b. „Chtějí mír.“ *Rudé právo*, 20. 6. 1950

Gottwald, Klement. 1950. „Dále a směleji vpřed k vybudování socialismu v naší vlasti!“ *Rudé právo*, 1. 3. 1950

Hass, Lev. 1949. „PROTIKOMUNISTICKÉ VARHANY. – Půjde to s tím novým měchošlapem líp? *Dikobraz*, 14. 8. 1949

Hass, Lev. 1953. „De Gasperi: „Doufám, Excellence, že moje schema nového volebního zákona je zcela ve vašem duchu“ *Dikobraz*, 17. 5. 1953

Molin, Jan. 1950. „Eminence, taková rána! Teď když to chtěl Svatý otec zavádět ve velkém!!!“ *Dikobraz*, 21. 3. 1950

Novák, Jaroslav. 1949. „OBRANCI CIVILISACE „aneb VE JMÉNU DEMOKRACIE“ čili TANCE KOLEM ZLATÉHO TELETE.“ *Dikobraz*, 4. 4. 1949

Novák, Jaroslav. 1949. „Karikatura ženám vašemu tažení.“ *Dikobraz*, 9. 8. 1949

Novák, Jaroslav. 1950. „Svatý otec poslouchá slovo boží.“ *Dikobraz*, 16. 5. 1950

Oborovský, S., Slavík, V. „Kláštery a církevní řády – střediska protistátní činnosti.“ *Rudé právo*, 2. 4. 1950

Ogurcov, S. 1950. „Politika Vatikánu - Projev vůle amerických imperialistů.“ *Rudé právo*, 28. 3. 1950

Opavský, Jaroslav. 1950. „Vatikán – odvěký nepřítel našeho lidu.“ *Rudé právo*, 9. 11. 1950

Pop, Jaroslav. 1950. „Dvě tváře sv. otce.“ *Dikobraz*, 28. 3. 1950

Seyček, Evžen. 1949. „Na kterou cestu teď? S našim lidem?“ Já bych šel s lidem, ale když on papež má takovou nóbl společnost?“ *Dikobraz*, 28. 6. 1949

Seyček, Evžen. 1950a. „Pozor! Pozor! Pozor! Nedotýkat se ani pohledem!“ *Dikobraz*, 30. 5. 1950.

Seyček, Evžen. 1950b. „Z procesu proti 9 zrádným církevním hodnostářům: Finanční prostředky k protistátním akcím byly čerpány z kostelních sbírek, určených pro náboženské účely.“ *Dikobraz*, 12. 12. 1950

Štembera, Ota. 1949. „V zájmu křesťanské civilizace.“ *Dikobraz*, 15. 11. 1949

Štembera, Ota. 1950a. „Jak došlo k zázraku v Čihošti u Ledče nad Sázavou.“ *Dikobraz*, 14. 3. 1950

Štembera, Ota. 1950b. „Po procesu s vatikánskými špiony.“ *Dikobraz*, 19. 12. 1950

Štembera, Ota. 1952. „K nedávnému procesu s agenty Vatikánu v Brně.“ *Dikobraz*, 20. 6. 1952

Šymeček, Ondřej. 1949. „Tenhle beran je na to slabý!“ *Dikobraz*, 9. 8. 1949

„O návrat katolických řádů k náboženskému poslání.“ *Rudé právo*, 19. 4. 1950

Literatura

Balík, Stanislav, Kubát, Michal. 2004. *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán.

Balík, Stanislav, Hanuš, Jiří. 2007. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Bednařík, Petr, Cebe, Jan. 2008. „Vývoj médií v Československu od února 1948 do prosince 1950“ Pp. 53-56 in *Sborník Národního muzea v Praze, řada C - Literární historie*. Praha: Národní muzeum.

Blet, Pierre. 2001. *Pius XII. a druhá světová válka ve světle vatikánských archivů*. Olomouc: Matice cyrilometodějská.

Boháč, Zdeněk. 1999. *Atlas církevních dějin českých zemí 1918-1999*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Čelovský, Bořivoj. 2001. *Strana světi prostředky: Martyrium faráře Toufara*. Šenov u Ostravy: Tilia.

Čepička, Alexej. 1949. „Odpověď Národní fronty na podvratnou činnost vysokého kleru a Vatikánu.“ Pp. 5-27 In. *Zrada Vatikánu a biskupů*. Praha: Ústřední akční výbor Národní fronty.

Dejmek, Jindřich. 2004. „Vztahy mezi ČSR a Vatikánem v meziválečném období.“ Pp. 75-94 In: Loužek, Marek (ed). *Vztah církví a státu*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku.

Dolejší, Vojtěch. 1963. *Noviny a novináři: z poznámek a vzpomínek*. Praha: Nakladatelství politické literatury.

- Doležal, Miloš. 2012. *Jako bychom dnes zemřít měli: drama života, kněžství a mučednické smrti číhošťského faráře P. Josefa Toufara*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov.
- Fiala, Petr, Foral, Jiří, Konenčný Karel, Marek, Pavel, Pehr, Michal, Trapl, Miloš. 2008. *Český politický katolicismus 1848 – 2005*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Francek, Jindřich. 1999. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha: Rybka Publishers.
- Franco, Massimo, Flamini, Roland. 2009. *Parallel Empires: The Vatican and the United States-Two Centuries of Alliance and Conflict*. New York: Doubleday Religion.
- Garaudy, Roger. 1949. *Církev, komunismus a křesťané*. Praha: Nakladatelství život a práce.
- Halas X., František. 2004. *Fenomén Vatikán: idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Hodač, Vladimír. 1950. *Číhošťský zázrak* Praha: Orbis.
- Hub, Fratišek. 1951. *Vatikán a vysoká hierarchie proti naší lidově demokratické vlasti*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty.
- Christiansen, Alf Bie. 1951. *Černá internacionála: Vatikán ve světové politice*. Praha: Melantrich.
- Hranička, Jaroslav. 1968. *Jan XXIII*. Praha: Svoboda.
- Kadlec, Jaroslav. 1991. *Přehled českých církevních dějin. 2*. Praha: Zvon

Kaplan, Karel. 1993a. *Stát a církev v Československu v letech 1948– 1953*. Brno: Doplněk.

Kaplan, Karel. 1993b. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta.

Kaplan, Karel, Tomášek, Dušan. 1994. *O cenzuře v Československu v letech 1945 – 1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky.

Koníček, Jiří. 2005. *Modus vivendi v historii vztahů svatého stolce a Československa*. Olomouc: Společnost pro dialog církve a státu.

Lapide, Pinchas. 1967. *Three Popes and the Jews*. Westerleigh: Hawthorn Books.

Luxmoor, Janathan, Babiuchová, Jolanta. 2003. *Vatikán a rudý prapor*. Praha: Volvox Globator.

Machula, Jaromír. 1998. *Vatikán a Československo (1938-1948): paměti*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

Manhattan, Avro. 1950. *Vatikán proti dvacátému století*. Praha: Nakladatelství život a práce.

Neuls, Jindřich, Dvořák, Miroslav. 1951. *Co se skrývalo za zdmi klášterů*. Praha: Nakladatelství život a práce.

Pius XI. 1937. *Pia XI. Encyklika Divini Redemptoris (O bezbožeckém komunismu)*. Olomouc: Lidové knihkupectví a nakladatelství v Olomouci.

Rataj, Jan. 1995. *Komunistické Československo I. (1948 – 1960)*. Plzeň: Západočeská univerzita.

Rataj, Jan. 2003. *KSČ a Československo (1945-1960)*. Praha: Oeconomica.

Svoboda, Alois, Tučková, Anna, Svobodová, Věra. 1949. *Špiknutí proti republice*. Praha: Melantrich.

Šejnman, Michail. 1949. *Vatikán mezi dvěma světovými válkami*. Brno: Nakladatelství rovnost.

Šejnman, Michail. 1951. *Ideologie a politika Vatikánu ve službách imperialismu*. Praha: Družstevní práce.

Tretera Rajmund, Jiří. 2002. *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Vaško, Václav. 1990a. *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. I*. Praha: Zvon.

Vaško, Václav. 1990b. *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce. II*. Praha: Zvon.

Vozčíkov, Michail. 1953. *Vatikán ve službách amerického imperialismu*. Bratislava: Politické aktuality.

Vozčíkov, Michail. 1951. *Mezinárodní církevní reakce - nástroj amerického imperialismu*. Praha: Orbis.

Žák, Jiří. 1950. *Exkomunikace, zázraky, sabotáže: Od Krakova přes Číhošť k Banské Bystrici*. Praha: Rudé právo.

Přílohy

1. Novák, Jaroslav. 1949. „OBRANCI CIVILISACE „aneb VE JMÉNU DEMOKRACIE“ čili TANCE KOLEM ZLATÉHO TELETE.“ *Dikobraz*, 4. 4. 1949
2. Novák, Jaroslav. 1949. „Karikatura ženám vašemu tažení.“ *Dikobraz*, 9. 8. 1949
3. Šymeček, Ondřej. 1949. „Tenhle beran je na to slabý!“ *Dikobraz*, 9. 8. 1949
4. Hass, Lev. 1949. „PROTIKOMUNISTICKÉ VARHANY. – Půjde to s tím novým měchošlapem líp? *Dikobraz*, 14. 8. 1949
5. Štembera, Ota. 1949. „V zájmu křesťanské civilizace.“ *Dikobraz*, 15. 11. 1949
6. Štembera, Ota. 1949. „Jak došlo k zázraku v Čihošti u Ledče nad Sázavou.“ *Dikobraz*, 14. 3. 1950
7. Molin, Jan. 1950. „Eminence, taková rána! Teď když to chtěl Svatý otec zavádět ve velkém!!!“ *Dikobraz*, 21. 3. 1950
8. Novák, Jaroslav. 1950. „Svatý otec poslouchá slovo boží.“ *Dikobraz*, 16. 5. 1950
9. Seyček, Evžen. 1950. „Pozor! Pozor! Pozor! Nedotýkat se ani pohledem!“ *Dikobraz*, 30. 5. 1950.
10. Seyček, Evžen. 1950. „Z procesu proti 9 zrádným církevním hodnostářům: Finanční prostředky k protistátním akcím byly čerpány z kostelních sbírek, určených pro náboženské účely.“ *Dikobraz*, 12. 12. 1950
11. Štembera, Ota. 1950. „ Po procesu s vatikánskými špiiony.“ *Dikobraz*, 19. 12. 1950

12. Štembera, Ota. 1952. „K nedávnému procesu s agenty Vatikánu v Brně.“ *Dikobraz*, 20. 6. 1952

13. Hass, Lev. 1953. „De Gasperi: „Doufám, Excellence, že moje schema nového volebního zákona je zcela ve vašem duchu““ *Dikobraz*, 17. 5. 1953

Příloha č. 1

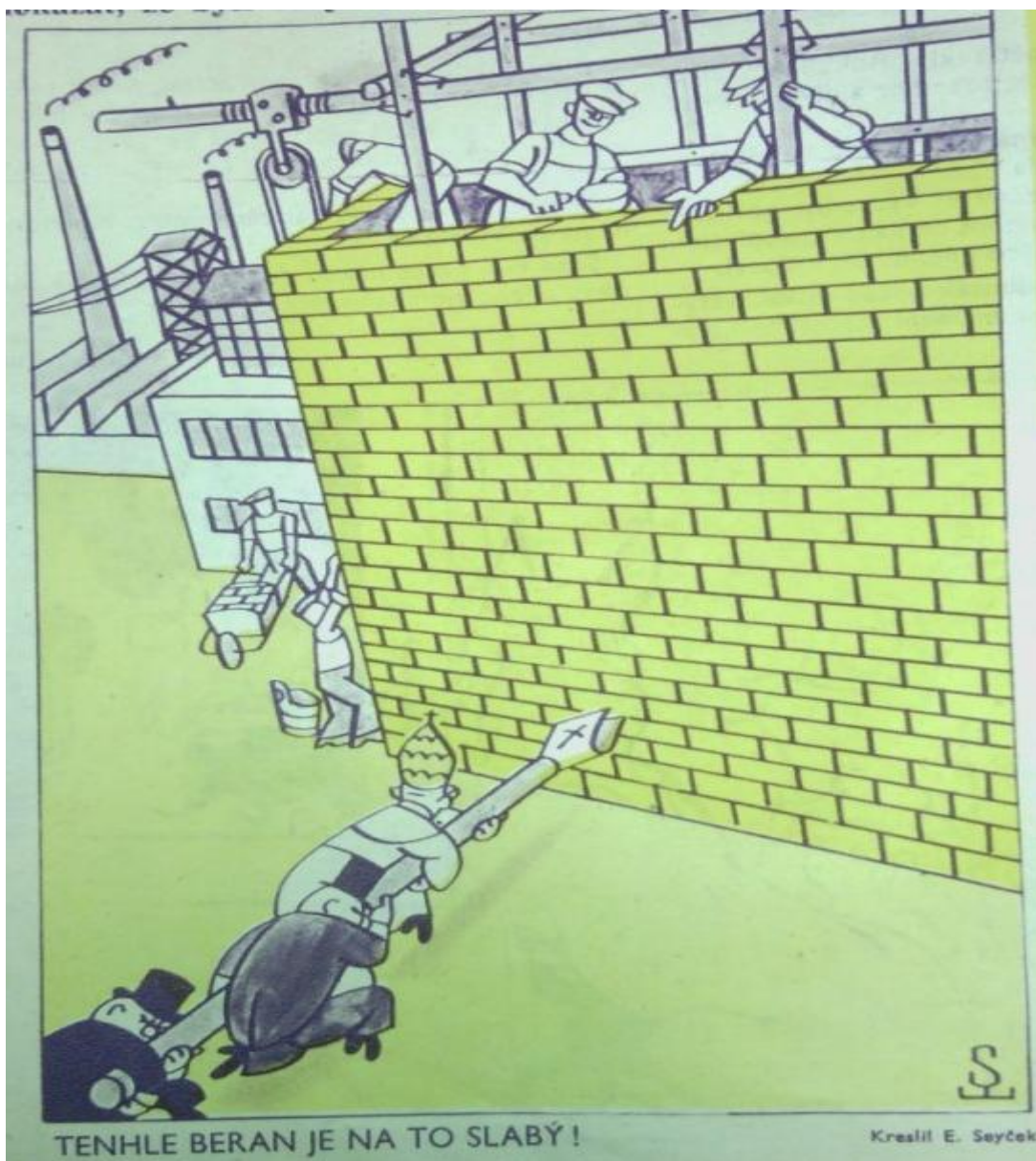

• OBRÁNCI „CIVILISACE“ aneb VE JMÉNU „DEMOKRACIE“ žili TANEC KOLEM ZLATÉHO TELETE.

Příloha č. 2

Příloha č. 3

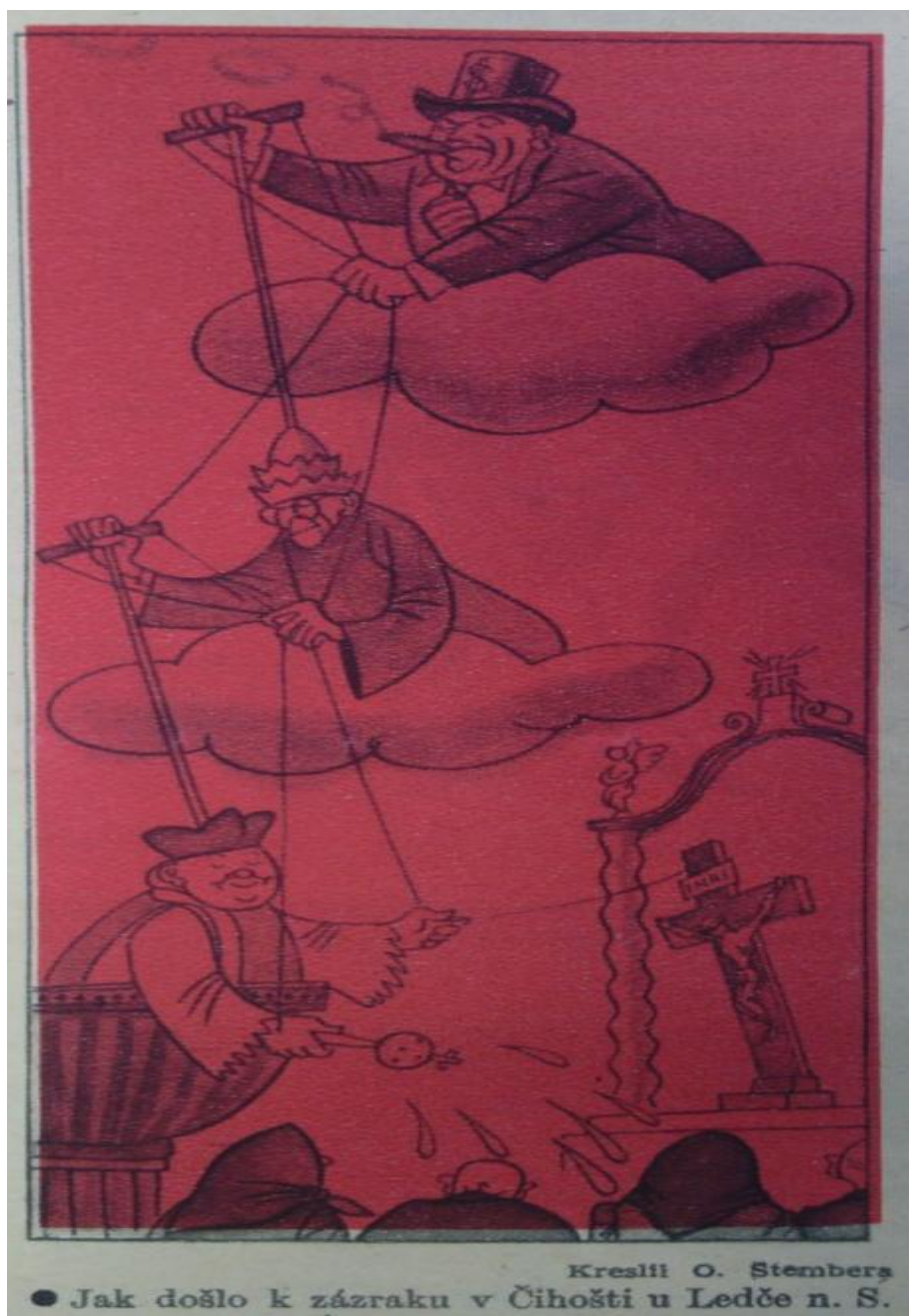
Příloha č. 4

Příloha č. 5

Příloha č. 6

Příloha č. 7

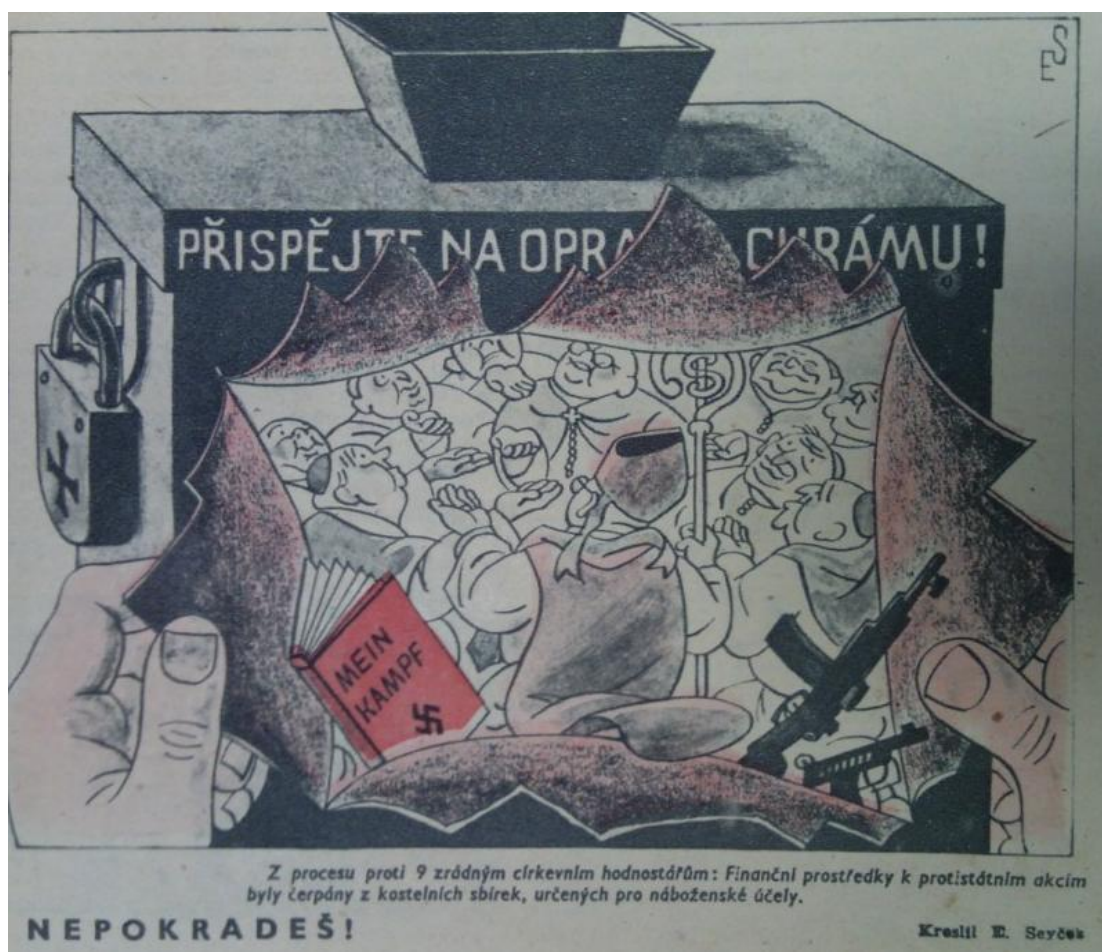
Příloha č. 8

Příloha č. 9

Příloha č. 10

Příloha č. 11

Příloha č. 12

Příloha č. 13

Abstrakt

Abstrakt

Práce se zaměřuje na obraz Vatikánu (Svatého stolce) v komunistické propagandě v letech 1948 – 1953. Cílem práce je na příkladu Vatikánu ukázat, jakým způsobem fungovala tehdejší československá komunistická propaganda a jakým způsobem byl Vatikán vyobrazován. Hlavní výzkumnou otázkou práce je: Jaký obraz vytvářela komunistická propaganda o Vatikánu. Jako hlavní sledovaná témata autor vymezil tři oblasti: 1) vztah Vatikánu k Třetí říši a nacismu obecně, 2) postoj Vatikánu v období tzv. studené války a zvláště pak vztah s USA, 3) postoj Vatikánu k samotnému Československu v kontextu protistátní činnosti. Tato práce je případovou studií historického charakteru, která nemá žádné teoretické ukotvení.

Klíčová slova: Vatikán, komunistický režim, Československo, propaganda, papežství, Pius XII.

Abstract

The thesis focuses on the image of the Vatican (Holy See) in the Communist official propaganda in the years 1948–1953. Main purpose of the thesis is to show the way Vatican was portrayed in the official communist propaganda. The autor outlines three major fields of the analysis: 1) the relationship of the Vatican to the Third Reich and Nazism in general, 2) the policy of the Vatican during so called Cold War, especially in the context of the Holy See's policy towards the USA, 3) disruptive and subversive activity of the Vatican inside the Czechoslovakia. The thesis is the case study of historical nature without any theoretical background.

Key words: Vatican, the Communist regime, Czechoslovakia, propaganda, papacy, Pius XII.